

Publikarbete - med fokus på åskådarens upplevelse och utveckling

**Beskrivning och receptionsanalys av publikarbete kring
föreställningen *Utrensning* hösten 2010**

Maria Helander

Examensarbete för dramainstruktörsexamen

Utbildningsprogrammet för Scenkonst

Vasa/Åbo 2011

EXAMENSARBETE

Författare: Maria Helander
Utbildningsprogram och ort: Scenkonst, Vasa
Inriktningsalternativ/Fördjupning: Drama och Teater
Handledare: Nina Dahl-Tallgren

Titel: Publikarbete – med fokus på åskådarens upplevelse och utveckling

---

Datum 01.05.2011

Sidantal 22

Bilagor 2

Sammanfattning

Syftet med denna uppsats är att beskriva och reflektera över det mottagande publikarbetet kring teateruppsättningen *Utrensning* av Sofi Oksanen fick. Inledningsvis redogörs teoretiskt för vad publikarbete i samband med teaterföreställningar innebär och varför det görs. Därefter behandlas utformningen av ett publikarbete; ett studiematerial för gymnasieelever. Studiematerialet sammanställdes genom forskning och utprovning av lämpliga arbetsuppgifter. Vidare återges hur studiematerialet användes i praktiken, i form av ett förarbete inför föreställning.

En viktig del av denna uppsats är receptionsanalyserna. Respons samlades in från de elever som deltog i förarbetet. Samtidigt inhämtades även, via en enkätundersökning, information om hur gymnasielärare använt sig av studiematerialet. En analys av dessa svar gjordes för att försöka finna ut hur bekanta elever och lärare är med publikarbete och dess syfte. På basen av responsen och analysen av denna konstaterades att det finns ett stort behov av och intresse för publikarbete. Konstfostran i samband med en konstupplevelse stöder den personliga utvecklingen.

Språk: Svenska

Nyckelord: Publikarbete

Förvaras: Examensarbetet finns tillgängligt antingen i webb biblioteket Theseus.fi eller i biblioteket.

BACHELOR'S THESIS

Author: Maria Helander
Degree Programme: Performing Arts
Specialization: Drama and Theatre
Supervisors: Nina Dahl-Tallgren

Title: Audience Development – focusing on the spectator's experience

---

Date 01.05.2011

Number of pages 22

Appendices 2

Summary

The purpose of this paper is to describe how audience development was conducted in relation to the theatrical performance *Purge* by Sofi Oksanen, and to reflect on the reception that it received. Firstly this paper describes in theory how and why audience development is conducted in relation to theatrical performances. Thereafter the audience development in relation to the play *Purge* is discussed. Measuring this development consisted of educational tasks intended for high school students.

An important part of this paper is the reception analysis. The analysis is based on information gathered from two feedback surveys, one that was handed out to the high school students and another that was handed out to the teachers. The intention of these feedback surveys was to find out how familiar students and teachers were with audience development and its purpose. The conclusion, based on the feedback and the results of the analysis, is that audience development is needed and that education in cohesion with an art experience is beneficial for one's personal development.

Language: Swedish

Key words: Audience Development

Filed at: The examination work is available either at the electronic library Theseus.fi or in the library.

Innehållsförteckning

1. En åskådares upplevelse	3
1.1. Kort beskrivning av innehåll	3
2. Ett nytt begrepp etableras	4
2.1. Vad är publikarbete?	4
2.2. Varför ska publikarbete göras?	5
2.3. Hur har publikarbete tagit sig uttryck hittills?	6
3. Publikarbete kring föreställningen Utrensning	7
3.1. Bakgrund till arbetet	7
3.2. Hur ett studiematerial blir till	7
3.3. Praktisk användning av studiematerialet	10
4. Receptionsanalys - mottagande av studiematerial och förarbete	11
4.1. Utvärdering av min undervisning	11
4.2. Receptionsanalys 1: Vad eleverna tyckte om undervisningen	12
4.3. Analys av elevfeedback	14
4.4. Receptionsanalys 2: Vad lärarna tyckte om studiematerialet	16
4.5. Analys av lärarfeedback	18
5. En åskådares utveckling	20
6. Källförteckning	22
Bilagor	

1. En åskådares upplevelse

73, 74, 75... Här är det; plats 76 rad 5. Jag slår mig ner i den gamla klafffåtöljen. Ett lätt pirrande av förväntan rör sig i min mage. Människor omkring mig surrar och prasslar. Snart, tänker jag, snart ska ljuset dämpas, pratet avta, musiken ljuda, ridån gå upp och strålkastarna tändas. Snart ska magin regna över oss som silverglitter. Snart ska mina ögon stråla och min själ svepas med i en värld full av möjligheter.

Åskådare var min första roll. Jag älskade att sitta där i salongen som publik och beröras av historier och människoöden. Det var magiskt och det var okänt. Upplevelsen var fantastisk, jag saknade ord för det jag kände. Jag längtade efter att själv få delta i teater och få vara någon annan med andra förutsättningar. Genom teater skulle jag bli den jag var ämnad att vara.

Vad en människa upplevt kan ingen ta ifrån henne. Känslor och erfarenheter är något av det djupaste och mest personliga hos en individ. Det är hennes mänskliga rätt att på ett personligt plan få göra sina alldeles egna tolkningar. Men för att förstå detta behövs instruktioner och övning som fostrar både på ett konstnärligt och socialt plan. Endast genom kunskap, insikt och övning kan en människa växa och finna ett djup och en verklighetsförankring i de upplevelser hon är med om.

När jag kom i kontakt med konceptet publikarbete, insåg jag att detta på ett märkligt sätt var just det jag sökt efter. I arbete med teaterpublik kombinerades upplevelser med kunskap och utveckling. Jag blev intresserad av att använda mig av min kunskap, omvandla den och använda den för att hjälpa andra att förstå sina upplevelser. Publikarbete i samband med en teaterupplevelse tror jag har en livsviktig uppgift i utvecklingen av det egna jaget. Med dramapedagogiska metoder vill jag lära ut det som jag själv fått lära mig, och på detta sätt bidra till att utveckla den enskilda åskådares upplevelse.

1.1 Kort beskrivning av innehållet

Syftet med denna uppsats är att beskriva publikarbetet kring föreställningen *Utrensning* av Sofi Oksanen, samt att reflektera kring det mottagande som det fick.

Inledningsvis redogör jag teoretiskt för vad publikarbete innebär. Därefter behandlas utformningen av publikarbetet; ett studiematerial för gymnasieelever. Vidare beskrivs genomförandet av att hålla förarbete för gymnasieelever i Katedralskolan i Åbo.

I receptionsanalyserna undersöker jag å ena sidan den feedback som jag fick från min bedömare och från läraren och eleverna som jag undervisade. Å andra sidan tar jag fram de svar jag fick från enkätundersökningen, där några lärare redogör för hur de använde sig av studiematerialet. Avslutningsvis konkluderar jag detta publikarbete och utvecklingsprocessen kring det.

2. Ett nytt begrepp etableras

I detta kapitel redogör jag för begreppet publikarbete. Vad är publikarbete och hur tar det sig uttryck? Jag lyfter fram de orsaker som finns för att man ska utforma publikarbete för olika målgrupper. Avslutningsvis berättar jag lite om vad som gjorts och vad som är aktuellt i fråga om publikarbete just nu.

2.1 Vad är publikarbete?

Publikarbete innebär att man för- och efterbehandlar ett teaterbesök tillsammans med publiken. Detta för att åskådaren ska få en mångfasetterad och mera personlig upplevelse. I publikarbete använder man sig av dramapedagogiska metoder, vilka är grunden för arbetet, som stärker och utvecklar förhållandet mellan individ och konstform. Publikarbete utvecklades på 1950-talet i England. På finska kallas det för Yleisötyö och på engelska Audience Development. (Dahl-Tallgren m.fl. utkommer 2011, I huvudrollen: Publiken. ”En handbok i publikarbete”).

Publikarbete riktas ofta till barn och unga och sker då som en del av skolundervisningen. I dessa fall kan arbetet ta sig uttryck i form av ett studiematerial med läs- och skrivuppgifter, dramaundervisning med praktiska dramaövningar, eller som en guidad rundtur på teatern. För vuxna, t.ex. bland yrkes- och företagsgrupper, kan publikarbetet erbjudas som en workshop, en kurs eller en temadag på teatern. För- och/eller efterarbetet gör deltagarna bekanta med föreställningen och arbetet på teatern samtidigt som det inbjuder till reflektion och diskussion kring aktuella teman.

2.2 Varför ska publikarbete göras?

Publikarbete har två huvudsakliga syften, det konstnärliga och det sociala. Dels vill man lära åskådaren om konstformen teater och dels stärka åskådaren som individ och som en del av samhället. I fokus är att ge publiken en fördjupad konstupplevelse. Förarbetet har som uppgift att väcka åskådarnas intresse och nyfikenhet för pjäsen, samt att ge förhandskunskap som förbereder dem att ta emot och uppleva föreställningen. Efterarbetet ger åskådaren tid och utrymme att fundera och analysera kring sin upplevelse och förstå vad hon/han varit med om. För att få en ordentlig avrundning på teaterbesöket är det viktigt att få diskutera pjäsens handling och teman och reflektera över hur föreställningen anknyter till verkligheten. Som helhet är det viktigt att förmedla att det inte finns något som automatiskt är rätt eller fel i en konstupplevelse. Publikarbete för fram att teater har med dagens människor att göra, att publiken är viktig och att kontakten mellan teater och publik kan och bör utvecklas. (Roos Sjöberg 2000, s. 34 och 129).

Genom publikarbetet vill teatern inbjuda publiken att vara delaktig. *”Ordet deltagande ger positiva associationer, eftersom det antyder en demokratisk struktur där alla och envar erbjuds medbestämmande i en process.”* (Haggren, Larsson, Nordwall och Widing 2008, s. 32). Publikarbete kring en föreställning skapar en känsla av samhörighet och förståelse, dels åskådarna emellan och dels mellan teatern och publiken. När publiken får verktyg att tolka teater och får nya infallsvinklar så blir också förståelsen för teaterarbete större. Med tiden skapas förhoppningsvis en god dialog mellan publik och teater, där åskådarna uttrycker sina önskemål och teatern beaktar dessa i sin planering av repertoar. Deltagande blir medskapande (Haggren m.fl. 2008, s.43).

Publikarbete är alltså till för att utveckla kontakten mellan teater och publik och för att konstfostra åskådaren och tillmötesgå ett behov. Det är ändå inte meningen att detta arbete ska innebära ett överdrivet analyserande som tar död på magin och fascinationen kring teaterbesöket. Men kännedom om det man är med om och ett utvecklat teaterspråk, leder till ett kvalificerat tolkande och på sikt till en djupare och bestående upplevelse.

2.3 Hur har publikarbete tagit sig uttryck hittills?

Publikarbete görs inom alla konstformer. För att kunna utveckla och genomföra ett givande publikarbete bör man ha både konstnärlig och pedagogisk kompetens, samt dessutom en social kompetens för att kunna förmedla kunskapen. Som publikarbetare på en teater kan man jobba om man är utbildad dramainstruktör, drama- eller teaterpedagog. (Dahl-Tallgren m.fl. utkommer 2011, *I huvudrollen: Publiken*. "En handbok i publikarbete").

I Finland är publikarbete ett relativt nytt begrepp som ännu söker sina former, medan man i t.ex. England och Sverige har utvecklat publikarbete redan under många år. Dalateatern och Backa teater är två exempel på teatrar i Sverige som utarbetar för- och efterarbeten till framför allt barn och unga. Under åren 2008-2010 satsades det mycket på att experimentera och etablera publikarbete inom teater genom projektet Teatrarnas publikarbete "Publik möter teater möter publik" (Kulturösterbotten, Projektverksamhet, Teatrarnas publikarbete). Projektet innebar utförande av publikarbete till föreställningarna *Fundamentalisten* på Åbo Svenska Teater, *Onödiga människor* på Wasa Teater och *Fröken Julie* på Svenska Teatern i Helsingfors. Man strävade till "att skapa nya sätt och nya metoder för teatrarna att möta sin publik. Målet för projektet var att ge publiken en djupare förståelse för teatern." (Kulturösterbotten, Projektverksamhet, Teatrarnas publikarbete).

På basen av de delrapporter som givits om dessa publikarbetsprojekt har en handbok i publikarbete utarbetats. Boken kommer att heta "I huvudrollen: Publiken" och utkommer våren 2011 på Förlags Ab Scriptum. I detta arbete refererar jag till ett utkast av denna handbok.

Teatrarnas publikarbetsprojekt ledde vidare till att det nu skapats tre nya publikarbetstjänster på dessa tre svenska teatrar i Finland. Noona Leppinen är sedan hösten 2010 publikarbetare på Svenska Teatern i Helsingfors. I januari 2011 inledde Nina Dahl-Tallgren sin tjänst på Wasa Teater och jag min tjänst på Åbo Svenska Teater. Vi tre har i uppgift att vidareutveckla publikarbetet på respektive teater samtidigt som vi tillsammans jobbar för att etablera publikarbete i svensk-finland.

3. Publikarbete kring föreställningen *Utrensning*

Följande kapitel behandlar processen att utarbeta ett studiematerial till föreställningen *Utrensning*. Här lägger jag fram bakgrunden till projektet, samt arbetet med forskning och utformning av material. Kort redogör jag även för hur jag byggde upp mina förarbetslektioner i Katedralskolan i Åbo.

3.1 Bakgrund till arbetet

Under våren 2010 deltog jag i en kurs i publikarbete. Vi hade ett case som handlade om att fundera ut hurdant publikarbete man kunde skapa kring uppsättningen av Sofi Oksanens *Utrensning*. Jag tyckte om att man i detta arbete fick skapa så fritt och kombinera teoretiska läs och skriv uppgifter med audiovisuella medel och praktiska dramaövningar. Målgruppen var gymnasieelever och publikarbetet skulle senare i någon form genomföras på Wasa Teater. I samband med detta anmälde jag mitt intresse och tillsammans med min klasskompis Sarah Bergkulla fick jag förmånen att förverkliga detta arbete under augusti månad 2010. Beställningen var att utarbeta ett studiematerial som skulle fungera som en handbok för gymnasielärare, så de kunde förbereda sina elever inför föreställningen och få hjälp att arbeta vidare efteråt.

3.2 Hur ett studiematerial blir till

Arbetet inleddes med en så kallad förhandsstudie. Här kollade vi upp pjäsens innehåll, verklighetsförankring och historia, samt med vilka medel vi skulle nå vår potentiella publik. Jag och Sarah Bergkulla läste manuset och romanen och plockade ut ämnen och teman som belystes. Målgruppen visste vi redan att var gymnasieelever. (Föreställningen skulle få en åldersgräns på 15 år). Marit Berndtson, Wasa teaters administrativa chef, och Pia Nylund, Wasa teaters marknadschef, framförde teaterns önskemål. De ville ha ett studiematerial som skulle omfatta bakgrundsinformation om författare, roman, regissör, historiska fakta, samt för- och efteruppgifter som lärarna kunde använda sig av. Pia Nylund, som tidigare utarbetat bl.a. ett studiematerial till *Två ljus i fönstret* 2009, handledde oss genom hela processen.

Vi sökte reda på fakta om ryska maffian, sovjettiden, krigshistoria, kommunism, människohandel och prostituerad m.m. Eftersom *Utrensning* är en komplex roman tog det lång tid att fördjupa sig i allt. Jag upprördes av alla grymma fakta om människohandel och de kriminellas profiterande. Det skrämmande var att det jag läste om inte var något fantiserat eller något som varit, utan detta var verkligt och pågick samtidigt som jag forskade i det. Vad kunde jag göra åt det? Det kändes som om det inte fanns något slut på informationen och att det skulle räcka till en avhandling. Både jag och Sarah blev berörda och började söka efter möjligheter att göra något konkret för att hjälpa t.ex. offer för prostitution eller misshandel. Det var svårare än jag trott att hitta en organisation som på heltid eller genom en kampanj jobbade för att hjälpa utsatta kvinnor och barn. Vi blev tvungna att släppa tanken på en insamling via teatern. Vi satte istället med information i studiematerialet om några organisationer och kampanjer och hoppades att detta kunde inspirera lärare och elever.

I samband med forskningen inför att skapa ett studiematerial till föreställningen *Utrensning* kom vi i kontakt med tre publikarbeten som gjorts tidigare på Wasa Teater. Jenny Holms studiematerial till *En komikers uppväxt* 2005, Karin Berglunds studiematerial till *Idioterna* 2006 och Pia Nylunds studiematerial till *Två ljus i fönstret* 2009 gav inspiration gällande innehåll och struktur. Dramapedagogiska tips tog vi ur böcker som ”I gränlandet mellan scen och publik. Nycklar till teater – med drama som metod” och ”Dramakompassen”. Därtill tänkte vi igenom de dramaövningar vi själva haft i vår utbildning.

Forskningsperioden blev rätt så lång eftersom det fanns så mycket intressant och viktigt att fördjupa sig i. Ganska snart kunde vi konstatera att vi måste välja vad vi absolut ville ha med och bara börja skriva ihop olika texter. Sarah forskade och skrev om den ryska maffian, KGB (Kommittén för statssäkerhet; underrättelsetjänsten i Sovjetunionen) och trafficking (människohandel). Medan jag sammanfattade Estlands historia och tog reda på om tatueringars betydelse och hierarkiska system inom olika grupper av ryska kriminella. Vi jobbade mest var för sig, men träffades också ett par gånger i veckan och diskuterade och valde ut information.

Efterhand som texterna blev klara började jag sammanställa dem. Studiematerialet inleddes med en inbjudan till läraren, presentation av författaren Sofi Oksanen,

presentation av *Utrensning* och presentation av regissören Peter Snickars. Därefter följde några texter med viktig bakgrundsinformation.

Vad gäller dramapedagogiska övningar så utarbetade vi sex stycken förarbetsuppgifter och fyra stycken efterarbetsuppgifter. Innan föreställningen ville vi göra elever och lärare bekanta med Estlands historia, tatueringars betydelse på kriminella, traffickingoffers öden, samt med ett par avsnitt ur roman och manus. Vi ville lyfta fram både historiska fakta, ge tips och nyckelord till föreställningen och låta elever pröva på teaterarbete med manus.

I efterarbetet gav vi tips på hur de kunde behandla de allvarliga ämnena genom värderingsövningar. Analys och reflektion kring uppsättningen och karaktärerna i föreställningen ledde vidare och anknöt till det egna livet. Slutligen gav vi våra tips på hur man kunde hjälpa andra, t.ex. utsatta kvinnor via organisationen Tukinainen rf.

Vi ville att hela studiematerialet skulle ge ett slitet och allvarligt intryck och se ut som om det var skrivet på skrivmaskin. *Utrensning* utspelar sig från 1940-talet till 1991. Svart och rött var de färger vi tyckte bäst knöt an till föreställningen. Hela studiematerialet blev 45 sidor.

Under arbetet med studiematerialet fick jag lära mig att det är viktigt att ha en klar struktur och arbetsplan. Dels är det bra att forska och samla fakta, men man måste också fatta beslut om vad man ska satsa på och genomföra det så att man inte fastnar vid detaljer. Eftersom utformandet av ett publikarbete är så fritt och sökande är det viktigt med god arbetsdisciplin. När det gäller att utforma ett så här pass omfattande studiematerial, till en pjäs med mycket information, borde man vara med enda från början av produktionsprocessen.

När allt var klart skickade vi ut studiematerialet till ca.22 lärare i gymnasier i Österbotten. Vi presenterade också vårt arbete vid förhandsvisningen av *Utrensning* och delade ut några exemplar. Hur lärarna mottog och använde sig av materialet återkommer jag till i punkt 4.4 och 4.5.

Se Bilaga 1. Studiematerial för gymnasier kring pjäsen *Utrensning*

3.3 Praktisk användning av studiematerialet

I studiematerialet erbjöd jag och Sarah att vi kunde komma ut till skolorna och hålla för- eller efterarbete. Trots det prisvärda erbjudandet och att vi ringde runt och frågade, så var det endast Övningskolan i Vasa och Katedralskolan i Åbo som nappade på förslaget. Sarah höll 60 min efterarbete i Vasa den 23.09.2010 och jag höll två gånger 75 min förarbete i Åbo 09.11.2010.

På lärarens begäran valde jag ut övningar som berörde trafficking och manusarbete. I korthet såg mina lektioner ut enligt följande. Jag började med att presentera mig och pjäsen *Utrensning* och höra mig för vad eleverna kände till om pjäsen. Sedan delade jag in eleverna i grupper på tre och delade ut en scen ur manus. De fick i uppgift att fundera och diskutera kring vad scenen handlar om, vem det handlar om och var detta utspelar sig. Därefter skrev de två repliker hur scenen fortsätter och övade in scenen. Alla grupper visade till sist upp sina tolkningar. Detta baserade sig på föruppgift 4.6 från studiematerialet.

Den andra uppgiften de fick göra motsvarade föruppgift 4.4 om ett traffickingoffers öde. Jag visade ett fotografi på OH, som föreställde "Zara". I sina grupper fick eleverna pröva ut tre stillbilder (fotografier) ur kvinnans liv. Stillbild innebär att deltagarna skapar en gemensam stillastående scenbild. Dessa stillbilder skulle föreställa hur hon växte upp, hur hon blev prostituerad och hur hon blir fri från prostitutionen. Efter att ha övat en kort stund visade alla grupper upp sina tre bilder. Jag frågade åskådarna hur de tolkade bilderna och varierade detta med att fråga statyerna själva vad de skulle ha sagt i just denna stillbildssituation.

Lektionerna avslutades med att jag tackade för deras deltagande, berömde deras arbete och önskade dem en trevlig föreställning. Eftersom båda grupperna var ca.30 elever blev tidtabellen stram när alla skulle hinna visa upp sina gestaltningar. Jag försökte först ge allmänna direktiv till alla, och sedan gå runt i grupperna och ge tips, när de körde fast. Efter den första lektionen fick jag feedback av min bedömare (se punkt 4.1). Jag försökte sedan tänka igenom allt och förbättra det jag kunde till den andra lektionen som jag höll samma eftermiddag.

Se Bilaga 2. Förarbete till *Utrensning* 09.11.2010

4. Receptionsanalys

I detta kapitel presenterar jag mina egna tankar och den feedback jag fick från min bedömare efter min undervisning i Katedralskolan. Vidare återger jag feedback från läraren och de elever som deltog i min undervisning, samt feedback från några lärare som använde sig av studiematerialet. Därefter analyserar jag svaren och reflekterar kring mottagandet och om det kunde ha varit annorlunda.

4.1 *Utvärdering av min undervisning*

Det var trevligt och givande att hålla förarbete för gymnasieeleverna i Katedralskolan i Åbo. De flesta verkade intresserade. Tråkigt var det att tiden kändes så kort när det fanns så mycket att berätta om och ta upp och behandla. Det var bra att konkret få använda sig av delar ur det studiematerial jag jobbat fram. Nu fick jag själv vara med och se vad som fungerade och inte fungerade. Precis som vi tänkte med Sarah, så var våra övningar mera tidskrävande än vi planerat. Jag försökte hålla ett högt tempo, så att alla skulle få pröva på att jobba lite med manus och genom detta bli nyfikna på föreställningen. Lektionerna var innehållsrika, men jag kunde kanske ha haft mera fakta att berätta t.ex. om människohandel. Nu valde jag att ha mycket fokus på att eleverna själva skulle få pröva på konstnärligt manus- och gestaltungsarbete.

I samtal med min bedömare, dramainstruktör Jani Lastuniemi, blev flera saker klara för mig. Innan man börjar en lektion är det viktigt att kolla upp sitt utrymme, ställa i ordning stolar och flytta undan onödiga möbler. Över huvudtaget gäller det att vara väl förberedd och kolla upp att man har allt vad man behöver och att tekniken man kommer att använda sig av fungerar. Det kan vara bra att inleda lektionen med något audiovisuellt, en projicering/bild/film eller musik/ljud av något slag. Detta för att skapa en viss stämning och etablera pjäsen redan från början när deltagarna stiger in i rummet. Börja med en uppvärmning för att stärka gruppkänslan. Se till att fokus är klart så att det inte är splittrad stämning. När jag sedan undervisar är det bra att jag tänker på att jag är på samma nivå som mina deltagare och att jag för en dialog med dem. Uppgifterna och instruktionerna som jag ger måste vara tydliga och inte vaga, för att undvika missförstånd. Ge också klara tidsramar. Bestäm ändå inte vad de ska tänka eller tycka om den uppgiften de får, utan låt deltagarna själva komma med

förslag och idéer. Uppmuntra deltagarna att använda sin fantasi och skapa fritt, gärna abstrakt. Berätta att det inte finns något rätt eller fel i en personlig upplevelse av konst. Kom ihåg att det är viktigt med en ordentlig, om än kort, avslutning där allt knyts ihop och deltagarna får bekräftelse på väl utfört arbete. På det stora hela, ha en bra tidsuppfattning så att det inte blir stressigt för deltagarna.

4.2 Receptionsanalys 1: Vad eleverna tyckte om undervisningen

Modersmåls läraren i Katedralskolan, Anu-Katja Nurmi, har ett stort intresse för teater och går ofta på föreställningar tillsammans med sina elever. Denna gång ville hon variera uppgifterna kring ett teaterbesök genom att ge eleverna förarbete tillsammans med en dramainstruktör. Hon bad mig ta upp de viktiga teman och ämnen som finns i pjäsen *Utrensning*, samt låta eleverna pröva på teaterarbete.

Efter lektionerna gav hon följande feedback. I stort sett var hon nöjd med de uppgifter jag hade. Det var bl.a. bra att de fick skriva egna repliker till scenerna. Men hon hade hoppats på mera fakta och information, t.ex. om människohandel. Hon poängterade att instruktionerna kunde ha varit tydligare. Vidare tyckte hon att det var bra att det både fanns en läs- och skrivuppgift och en gestaltungsuppgift. Det verkade som att eleverna tyckte det var lättare och roligare att göra statyer/stillbilder. När jag höll den andra lektionen hade jag redan ett starkare grepp om klassen. Mitt förhållningssätt var naturligt.

Jag bad lärare Anu-Katja att samla in feedback också från eleverna. 23 av ca.60 elever svarade (anonymt) på följande frågor:

1. Vad tyckte du om förarbetet inför *Utrensning*?

- 2 elever svarade *OK*
- 4 elever svarade *Intressant*
- 8 elever svarade *Bra*
- 5 elever svarade *Roligt*
- 1 elev svarade *Kul*
- 2 elever svarade *Jättebra/Mycket bra*
- 1 elev svarade *Jättekul*

Övriga fria kommentarer listade här: Vad tyckte du om förarbetet inför *Utrensning*?

- *Man fick göra lite annat*
- *Kul att få göra något annorlunda på mo-timme. Tankeväckande. Bra med infon om prostitution.*
- *Lite speciellt och spännat, men kul när man kom igång.*
- *trevlig tillställning*

- *skojiga uppgifter*
- *speciellt roligt att se olika tolkningar*
- *Intressant och lärorikt. Det var roligt att få uppträda själv och i "stilla bilderna" fick man visa sin kreativa sida.*
- *Jätteroligt att få vara lite kreativ i grupp*
- *vi borde ha mer sådant här. Att skådespela själv var jättekul!*
- *skulle va roligt att gå med i en teatergrupp*

- *För kort tid att förbereda sig*
- *Lite "platt". Det var inte en speciell utmaning i uppgifterna, och det var ändå en ganska kort tid för en så stor grupp.*

- *Man bildade sig en egen uppfattning innan man såg pjäsen*
- *Man förstod pjäsen bättre*
- *en bild av pjäsen, dock lite felaktig*
- *OK att få info före pjäsen. Att spela upp en scen var onödigt*
- *Jag såg aldrig själva pjäsen*

2. Vad gav förarbetet dig?

- *En avvikelse från det normala, skoj med teater uppgifter.*
- *En annorlunda upplevelse*

- *En klarare bild av själva pjäsen*
- *Intresse för pjäsen*
- *En förhandssyn på pjäsen som gjorde en intresserad.*
- *Förväntningar*
- *Bra grund inför pjäsen.*

- *En viss spänning inför själva föreställningen*
- *En liten insikt vad pjäsen handlade om.*
- *Nyfikenhet, och vilja att läsa boken (såg inte pjäsen)*
- *Kännedom om vad det skulle handla om*

- *Förståelse för hur mycket skådespelarna verkligen måste leva sig in i sin roll och vara den karaktär de spelar*
- *Glädje att se på andras roliga stillbilder.*

- *En bild och väntat att se föreställningen, hur scenen med Aliide och Hans påriktigt slutade.*
- *Man fick en aha-upplevelse då man såg pjäsen och fick svar på sina frågor*
- *En intressant blick in i dramatikens värld*
- *Färdighet för teatervärlden*

- *inte speciellt mycket, ungefär vad teatern kommer att handla om.*
- *Med tanke på pjäsen... inget*

3. Fanns det något du skulle ha velat göra eller få veta som inte var med i förarbetet?

- *Mer info om karaktärerna*
- *Kanske träffa skådespelarna*
- *Nej det var perfekt! eller det skulle ha varit kul att veta om luckan satt i golvet eller väggen.*

4.3 Analys av elevfeedback

Av elevernas svar att döma kan man utläsa att de antingen inte vetat hurdan feedback de ska ge eller att de inte har haft tid att svara. Kanske har det gått för lång tid efter förarbetet och föreställningen innan läraren bad dem skriva sin feedback. Istället kunde jag t.ex. ha bett dem ge feedback direkt efter lektionen, i form av ett ord och en gest. Deras svar är intetsägande när de skriver ”intressant”, ”bra” och ”roligt”. Några konstaterar att det var kul att göra något annorlunda, alltså verkar det för dessa inte vara så stor skillnad vad det är bara det bryter vardagsrutinen. Andra menar att förarbetet inte gav dem något, att de inte förstod vad detta hade med pjäsen att göra.

Jag tänker mig att jag kanske inte gav en så klar bild av varför jag höll förarbetet och vad det skulle ge eleverna inför föreställningen. I studiematerialet hade jag och Sarah skrivit ut syftet för varje övning. Det hade varit bra om jag betonat syftet med de två övningarna vi gjorde; bekantning med manusarbete, gestaltning och improvisation. Motivationen hos eleverna skulle säkert ha varit högre ifall de förstått varför vi gjorde dessa förarbetsuppgifter.

Ett flertal tycks ändå ha hittat ett sammanhang mellan förarbetet och föreställningen. Flera kommentarer tyder på att eleverna hade roligt och att de tyckte om att vara kreativa och själva få pröva på att spela teater. De uppskattade att få skapa tillsammans i grupp, t.ex. gestalta stillbilderna. Många anser att de tack vare förarbetet blev intresserade och förväntansfulla och fick bra förhandsinformation om pjäsen.

En del svar påvisar att eleverna svarar det de tror att är rätt svar, dvs. det de tror att läraren eller jag vill höra. De förstår kanske inte att de är fria att säga sin egen åsikt. Under skoltiden har de blivit lärda att ta emot kunskap och förstå vad som är rätt och fel. När de nu har möjlighet att inhämta kunskap och fatta egna beslut, vet de inte vad de ska säga eller hur de ska beskriva sin upplevelse.

Jag kan också konstatera att de var mycket konkreta i sitt improviserande och gestaltande. Ingen verkade våga göra något abstrakt där scenografi eller rekvisita skulle ha mimats eller där ett föremål skulle ha stått för något annat än det verkligen var.

De flesta vet inte vad de kunde få ut av ett publikarbete. Två elever lyfter i alla fall fram önskan om mera information om karaktärerna i pjäsen och att få träffa skådespelarna. Om det funnits tid och möjlighet skulle jag gärna ha välkomnat eleverna på teatern och där ordnat en träff med några från ensemblen.

4.4 Receptionsanalys 2: Vad lärarna tyckte om studiematerialet

För att få veta hur studiematerialet mottogs och användes av gymnasielärare i Österbotten gjorde jag en enkät på internet. Tyvärr var det endast 3 lärare som svarade (anonymt) på denna. Deras svar är samlade här.

Enkät om användningen av studiematerialet kring pjäsen *Utrensning*:

1. Har du tagit del av publikarbete tidigare?

Svar: 2 Ja (66,7%), 1 Nej

2. Motsvarade studiematerialet dina förväntningar?

Svar: 3 Ja (100%)

Kommentarer:

1. *Det var bra att det fanns olika typer av uppgifter och material så kunde man välja det som passade gruppen bäst.*
2. *Inspirerande uppgifter som hjälpte oss att fördjupa oss i temat.*

3. Vad tyckte du om studiematerialet? (Givna adjektiv de fick välja bland)

Svar: Givande, intresseväckande, varierande, innehållsrikt.

Kommentarer:

1. *Tack vare att uppgifterna var av så varierande karaktär vidgades perspektiven och många tankar väcktes. Tankar och frågor som senare möjliggjorde att flera djupa, viktiga diskussioner kunde äga rum.*

4. Vilka texter och/eller uppgifter använde du dig av? Kunde du använda dig av materialet som det var eller behövde du göra egna versioner av uppgifterna?

Svar:

1. *Jag arbetade mest med värderingsuppgiften, uppgiften som utgick från ett utdrag ur romanen och uppgiften där ett traffickingoffers öde skulle förändras. Jag förkortade värderingsövningen, men enbart på grund av tidsbrist. I övrigt botaniserade jag med stor tacksamhet i materialet.*

2. *Jag använde mig främst av historisk bakgrund, olika personers kommentarer om pjäsen och värderingsövningen. Sedan diskuterade vi en hel del och läste utdrag ur boken.*
3. *Historien om ett offers öde. Sofi Oksanens kommentarer om pjäsen.*

5. Vilken uppgift/vilka uppgifter fungerade bäst? (alternativ givna)

Svar:

Föruppgift 4. Förändra ett traffickingoffers öde – användes av 2

Föruppgift 5. Från roman till scen – användes av 2

Föruppgift 6. Arbete med scen ur föreställning – användes av 2

Efteruppgift 1. Värderingsövning – användes av 2

Efteruppgift 2. Ingels brev till Hans – användes av 1

Kommentarer:

1. *I gymnasiet fungerade förarbete 4 och 5 och efterarbete 1 utmärkt med 17 och 18-åringarna. De är tillräckligt gamla för att nyanserat diskutera de svåra ämnena. De hade också förmågan att förstå det värdefulla sambandet mellan förarbete/efterarbete och själva föreställningen.*

6. Hur tyckte du det gick att hålla för- och efterarbete? Gick det att förstå och följa anvisningarna i studiematerialet?

Svar:

1. *Alldeles utmärkt, inga som helst bekymmer.*
2. *Utrensning är en så pass svår/tung pjäs att jag tycker det är viktigt med för- och efterarbete. Anvisningarna var konkreta och bra.*
3. *Ja.*

7. Hur var elevernas mottagande? Vad tyckte de om att ha för- och efterarbete kring föreställningen?

Svar:

1. *I synnerhet förarbetet uppskattade studerandena extra mycket. De värdesatte informationen om Estland och Estlands historia. Flera uttryckte att de förstod pjäsen bättre och lättare kunde bearbeta det som hände på scenen just tack vare det goda förarbetet.*

2. *De flesta om inte alla elever var verkligt berörda efter pjäsen och uppskattade nog att de var förberedda på vad som komma skulle.*
3. *ja, de blev intresserade. Det var svårt att inte avslöja för mycket. Någon tyckte att vi talade så mycket om människohandel innan så att de trodde att det bara skulle handla om det.*

8. Vad har detta studiematerial gett eleverna och dig?

Svar:

1. *Vi fick möjlighet att i skydd av pjäsen och rollerna närma oss det allra mörkaste och nå nya insikter om oss själva och om vår omvärld. Vi tilldelades en välfungerande helhet.*
2. *Förhoppningsvis vill studerande se fler pjäser!*
3. *Förförståelse. Eftersom ämnena inte är så bekanta för många var det viktigt att fundera lite på dem före och efter.*

9. Är du intresserad av att delta i publikarbete igen?

Svar: 3 Ja (100%)

10. Vad vill du få ut av ett publikarbete i framtiden?

Svar:

1. *Jag är ytterst nöjd med den här utformningen och önskar därför få arbeta med motsvarande studiematerial även i framtiden.*
2. *Hjälp att förbereda mina studerande så det får ut så mycket som möjligt av teaterbesöket*
3. *Idéer och inspiration. Gärna mer om hur man på teatern jobbar med en pjäs.*

4.5 Analys av lärarfeedback

Det är tråkigt att endast tre lärare bemödat sig om att ge feedback på detta studiematerial. Detta gör att analysen blir aningen bristfällig och snedvriden. Jag kan bara anta att de andra lärarna antingen använt sig av delar ur materialet och varit nöjda eller missnöjda. Eller så har de helt enkelt inte tagit sig tid för vare sig föreställningen eller studiematerialet.

Av de tre lärare som svarat på enkäten har 2 av 3 deltagit i publikarbete tidigare, de är alla nöjda med detta studiematerial och vill gärna delta på nytt. De anser att materialet bl.a. var innehållsrikt och att det gav dem flera möjligheter att från olika håll behandla pjäsen. Det verkar som att människohandel var det som lärarna tog fasta på och valde att ta upp och arbeta kring tillsammans med eleverna. Jag kan konstatera att ett par av lärarna, liksom jag, använde sig av föruppgift 4 där man skulle förändra ett traffickingoffers öde. Likaså använde de föruppgift 6; arbete med en scen ur föreställningen. I övrigt stod värderingsövningen, där man tar ställning till olika påståenden som anknyter till föreställningen, högt i kurs. Utöver dessa valdes texterna med kommentarer om pjäsen och historisk bakgrund ut.

Det skulle ha varit mycket intressant att vara med på dessa tre lärares lektioner och se hur de använde sig av materialet. Det verkar som att lärarna med hjälp av dessa uppgifter, övningar och texter kunde ge eleverna en inblick i både konstnärligt arbete samt historiska och samtida problem. De menar att det konkreta materialet hjälpte till att vidga perspektiven och väcka tankar som ledde till djupa diskussioner med eleverna. Förarbetet som lärarna höll uppskattades och bidrog till att eleverna förstod pjäsen bättre.

Nu tar dessa lärare framför allt upp allt positivt med detta studiematerial och det är svårt att urskilja om de saknar något. Det de önskar för framtiden är ett lika rikt och väl utformat material som kan vara till hjälp när de förbereder sina elever för ett teaterbesök. Intresse finns för att få veta hur man jobbar på teatern med en pjäs.

På basen av svaren i denna enkät kan jag konstatera att dessa lärare är intresserade av att utveckla kontakten mellan skola och teater. Mellan raderna läser jag att de gärna tar emot väl utarbetade studiematerial för att underlätta sin egen undervisning. Jag kan ändå inte låta bli att spekulera i ifall de upplever att de med handledningen i ett studiematerial i handen anser sig kunna hålla dramaundervisning i skolan? På något vis är det som att konstämnen inte har en lika hög status som praktiska ämnen. Detta kunde innebära att man inte behöver vara professionell dramautbildad för att kunna använda sig av eller undervisa i drama. Kanske var det därför som endast två lärare tog emot erbjudandet att en dramainstruktör skulle hålla dramaarbetet före och efter.

5. En åskådares utveckling

Som en länk i en kedja, är detta arbete en del av publikarbete, i samband med teater, som helhet. I och med studiematerialet kring föreställningen *Utrensning*, och de för- och efterarbeten som det inspirerat till, har begreppet publikarbete förhoppningsvis nu ytterligare etablerats. För mig har publikarbete blivit ett klarare begrepp och jag börjar kunna urskilja vad det är jag ska ta fasta på och jobba med och efter hand utveckla.

När jag nu fortsätter som publikarbetare på Åbo Svenska Teater är jag intresserad av att i första hand, inom teaterhuset och bland publiken i vår region, etablera detta arbete och skapa en efterfrågan. På basen av feedbacken jag fått kan jag konstatera, att publikarbete ännu är ett rätt nytt koncept, samt att publiken inte är van vid att för- och efterbehandla ett teaterbesök. Jag har funnit att det ligger en stor utmaning i att förklara publikarbete så konkret att både åskådare och de anställda på en teater vet vad det är frågan om. När orsakerna poängteras blir det klart att detta, förutom att vara ett roligt tillägg till en föreställning, också inbjuder till kreativt och socialt deltagande med ett mervärde.

Det är som jag nämnde tidigare viktigt att klargöra att det behövs dramapedagogisk kompetens för att utforma och hålla publikarbete. Att spara in genom att låta en lärare, utan dramakompetens, undervisa eleverna i skolan, ger bristfällig information och lärdom om både teater och dramaarbete. För att tillmötesgå detta utvecklas grundläggande fortbildning för lärare, i drama och teater. Samtidigt bör dramapedagogens/publikarbetarens status stärkas, så att vi inte längre kan behandlas som teatersekreterare eller kansliarbetare.

När tanken med publikarbete är etablerad växer efterfrågan, vilket pockar på ett rikare och mera specifikt utbud. Jag är intresserad av att ta reda på vad publiken har för önskemål. Vad vill en åskådare ha när den kommer till teatern och vad ska teatern erbjuda för att ens fånga intresset hos en person som aldrig varit på teater? Genom en god dialog med olika ålders och yrkesgrupper kan vi sedan erbjuda skräddarsydda publikarbeten.

Min förälskelse i teater förde mig ut på en resa där jag fick bekanta mig med och studera skådespel, musikal, dramaturgi, regi och dramainstruktion. För varje nytt intryck väcktes jag mer och mer ur min magiska dröm och jag fann en ihålig värld full av illusioner. Passionen för teater höll på att slockna. Trots alla klichéer och brustna drömmar, fann jag människor som ville berätta något, historier som levde och teaterkonstens kraft att påverka samtiden. Ett nytt hopp tändes.

Min resa har fört mig tillbaka till salongen. Att lära sig teaterns språk och förstå hur processen med teaterarbete görs, har inte tagit död på mitt intresse. Den magiska fascinationen har förvandlats till kärleksfullt engagemang. Att veta mera innebär att man känner sig mera delaktig i själva teaterföreställningen. Så jag gläds när jag ser en berörd åskådare, för jag vet att där finns potential för en god utveckling.

6. Källförteckning

Backa Teater. (u.å.)

<http://www.stadsteatern.goteborg.se/backateater/> (hämtat: 8.2.2011)

Berglund, K. (2006). *Idioterna*. Opublicerat studiematerial/publikarbete till föreställningen, med samma namn, på Wasa Teater.

Dahl-Tallgren, N. m.fl. (utkommer 2011). *I huvudrollen: Publiken. "En handbok i publikarbete"*. Utkast 2 (22.12.2010). Vasa: Förlags Ab Scriptum.

Dalateatern (u.å.)

<http://www.dalateatern.se/> (hämtat: 8.2.2011)

Haggren, K. Larsson, E. Nordwall, L. & Widing, G. (2008). *Deltagarkultur*. Göteborg: Bokförlaget Korpen.

Holm, J. (2005). *En komikers uppväxt*. Opublicerat studiematerial/publikarbete till föreställningen, med samma namn, på Wasa Teater.

Kulturösterbotten. (u.å.) *Publik möter teater möter publik*.

http://www.kulturosterbotten.fi/swe/Projektverksamhet/Teatrarnas_publicarbete.26.html (hämtat: 8.2.2011)

Nylund, P. (2009). *Två ljus i fönstret*. Opublicerat studiematerial/publikarbete till föreställningen, med samma namn, på Wasa Teater.

Owens, A. Barber, K. Sandström, A. (red.) (2006). *Dramakompassen*. Helsingfors:

Roos Sjöberg, J. (2000). *I gränslandet mellan scen och publik. Nycklar till teater – med drama som metod*. Falun: Dalateatern.

SurveyMonkey. (u.å.) *Gratis webbaserade enkätprogram & frågeformulärverktyg*.

<http://sv.surveymonkey.com/> (hämtat: 8.2.2011)

Tukinainen, Raiskauskriisikeskus (u.å.)

<http://www.tukinainen.fi/> (hämtat: 8.2.2011)

Wasa Teater (u.å.)

<http://www.wasateater.fi/> (hämtat: 8.2.2011)

Åbo Svenska Teater (u.å.)

<http://abosvenskateater.huset.fi/sve/start/> (hämtat: 8.2.2011)

Bilagor

Bilaga 1. Studiematerial för gymnasier kring pjäsen *Utrensning*

Bilaga 2. Förarbete till *Utrensning* 09.11.2010

STUDIEMATERIAL för gymnasier

kring pjäsen

UTRENSNING

av Sofi Oksanen

Bearbetad och regisserad
av Peter Snickars

Studiematerialet är utarbetat av
dramainstruktörerna
Sarah Bergkulla och Maria Helander

WASA TEATER
ÖSTERBOTTENS REGIONTEATER

Innehåll

1. Inbjudan	3
2. Presentation	4
2.1 Presentation: Författare Sofi Oksanen	5
2.2 Presentation: Utremsning	7
2.3 Presentation: Regissör Peter Snickars	8
3. Bakgrundsinformation	9
3.1 Estlands historia - i korthet	9
3.2 Ord & Begrepp - som nämns i föreställningen	11
3.3 Den ryska maffian	12
3.4 Tatueringarnas dolda språk	13
3.5 Trafficking - Människohandel	15
4. Förarbete - öppnar för föreställningen	17
4.1 Föruppgift 1 - Analyser nationalsångerna	18
4.2 Föruppgift 2 - Tatueringar som symboler	19
4.3 Föruppgift 3 - "Vi far till Finland"-leken	20
4.4 Föruppgift 4 - Förändra ett traffickingoffers öde	21
4.5 Föruppgift 5 - Från roman till scen	23
4.6 Föruppgift 6 - Arbete med scen ur föreställningen	24
5. Efterarbete - sammanfattar teaterbesöket	25
5.1 Efteruppgift 1 - Värderingsövning - "fyra hörn"	26
5.2 Efteruppgift 2 - Ingels brev till Hans	27
5.3 Efteruppgift 3 - Bevara ett minne	28
5.4 Efteruppgift 4 - Ett konkret sätt att hjälpa	29
6. Hjälp av en dramainstruktör?	30
7. Källhänvisningar - För mera information	31
8. Bilagor	33

I. Inbjudan

Välkommen! Ert besök på Wasa Teater börjar redan här. I din hand håller du ett studiematerial som ska vägleda till föreställningen. Tanken är att materialet ska förbereda er dels för innehållet i föreställningen, dels för föreställningen som konstform.

Studiematerialet är en del av det vi kallar publikarbete. Syftet med publikarbetet är att stärka mötet mellan teatern och publiken. Teater återspeglar livet och behandlar etik och moral genom mänskliga konflikter och lösningar. Publikarbetet ska inspirera deltagarna till att vara kreativa, fundera och ta ställning. Samtidigt tränas den sociala kompetensen, när vikten av att lyssna på andra och att respektera andras åsikter betonas. Genom att "förbehandla" och "efterbehandla" en teaterföreställning fördjupas konstupplevelsen.

Vad är då en konstupplevelse? Det viktiga är att få studerandena att förstå att en upplevelse av konst, i detta fall teater, är personlig och inte kan förstås på "rätt" eller "fel" sätt. Vi tolkar och bildar vår egen uppfattning utifrån den egna livssituation vi är i och de livserfarenheter vi har. Detta ger oss den individuella "rätta" upplevelsen.

För att ni och era studerande ska få ut det mesta av föreställningen har vi utarbetat några uppgifter att göra innan ert teaterbesök, respektive efter. Uppgifterna i förarbetet ger er intressant specialinformation och hjälper er att lättare komma in i det sammanhang och den stämning som pjäsen skildrar. Efterarbetet omfattar uppgifter ni kan använda för att reflektera över er teaterupplevelse, samt tips på hur ni kan jobba vidare.

Genom texterna och uppgifterna i detta studiematerial hoppas vi kunna väcka ett intresse för pjäsen, samt ge studerandena en möjlighet att komma närmare föreställningen och de budskap den vill förmedla. Samtidigt hoppas vi att studiematerialet i kombination med föreställningen ska få studerandena att se kritiskt på de orättvisor som fortfarande existerar idag och väcka ett intresse att påverka.

Vi hoppas att detta studiematerial skall vara till hjälp och leda till att er upplevelse av föreställningen *Utrensning* blir meningsfull och lärorik!

Bästa hälsningar,

Sarah Bergström Maria Helander

2. Presentation

I detta avsnitt presenteras författaren Sofi Oksanen och hennes tankar kring Utrensning. Så följer ett inledande synopsis av pjäsen. Därefter presenteras regissören Peter Snickars och vi får veta hans syn på föreställningen.

Visste du detta?

Puhdistus skrevs från början som pjäs, år 2007.

Finsk urpremiär på Suomen Kansallisteatteri i Helsingfors 7.2.2007

Romanen Puhdistus utkom år 2008.

Utrensning utkom som svensk roman år 2010.

Den svenska pjäsen baserar sig på romanen och det finska manuset.

Wasa Teater visar svensk urpremiär 11.9.2010.

En samproduktion mellan Wasa Teater och Åbo Svenska Teater.

Fakta om uppsättningen:

Kring föreställningen:

Översättning, bearbetning & regi: Peter Snickars

Scenografi & dräkter: Maria Antman

Ljus: Håkan Burman

Ljud: Stefan Backas

Musik & musiker på scen: Eero Paalanen

Skådespelare:

Jonas Bergqvist - Pasja; rysk mafioso

Lasse Fagerström - Lavrenti; ex.KGB-officer, numera rysk mafioso

Janina Berman - Aliide Truu

Sophia Karlsson - Zara

Lina Ekblad - Aliide Truu, som ung

Viktor Idman - Hans Pekk; Aliides syster Ingels man

Bror Österlund - Martin Truu; Aliides man, partiorganisator

2.1 Presentation: Författare Sofi Oksanen

Sofi Oksanen är född i Jyväskylä. Innan hon blev författare på heltid studerade hon till dramaturg vid Teaterhögskolan i Helsingfors. Oksanen är känd både som romanförfattare och dramatiker. Hennes första bok *Stalins kossor* utkom 2003. Den följdes av *Baby Jane* 2005. Med sin senaste bok, *Utrensning*, vann Oksanen Nordiska rådets litteraturpris. Boken har sålts till över tjugo länder och legat på topplistorna i Sverige, Norge och Danmark, samt även varit framgångsrik i USA.

Så här berättar Oksanen om bakgrunden till att hon skrev *Utrensning*:

"Systematisk och planerad användning av sexuellt våld - att hota med det och att använda det som tortyrmetod - är ett medel i krig, och har alltid varit det. Medlen har varit desamma oberoende av århundrade och land. Att våldta och förnedra fiendens kvinnor är ett sätt att försöka utplåna hela kulturer och nationaliteter. När jag läste om kriget i Bosnien förundrades jag över att detta barbariska tillvägagångssätt fortfarande är i bruk. En orsak kan vara att det alltså är ett synnerligen effektivt och billigt krigsvapen. Det kräver ingen teknisk utveckling och inga pengar. Det fungerar på alla människor och också som stöd för en ockupationsmakt, eftersom följderna lever kvar trots att det officiellt råder fred i ett land. En kuvad, bruten människa gör knappast uppror. Ett förnedrat folk är lätt att styra.

Jag ville specifikt skriva en pjäs om ämnet; för att skammen å ena sidan är en väsentlig del av det sexuella våldet och teatern å andra sidan är så intimt förknippad med den kollektiva blicken. Visst, det är ett svårt ämne att behandla med teaterns medel, men jag var mer intresserad av att undersöka hurdana spår sexuellt våld avsätter i en människa, än av att visa våldsamma handlingar. Jag valde inte det avlägsna Bosnien som handlingsplats utan närbelägna Estland som har en historia av ockupation och som på något sätt är bekant för varje finländare.

Samhällsdebatten kring ämnet är "i barnskorna". Trots att sexuellt våld som krigsvapen är en gammal metod har det varit tabubelagt. Före 1970-talet har man egentligen inte ifrågasatt användningen av sexuellt våld som en naturlig del av krigsföringen. Först då vaknade intresset hos medierna och inom populär- och vetenskapslitteraturen. Först då började man diskutera en kriminalisering av dessa brutala metoder. Sexuellt våld är inte sex, utan våld. Det är ett brott mot mänskligheten och skall så behandlas - oberoende av nationsgränser eller kulturella tabun.

Varje land har sin egen historia av sexuellt våld, men det är ytterst få som förmått behandla det.

Människor som upplevt sexuellt våld tiger ofta om sitt öde. Det är förståeligt, eftersom det är långtifrån självklart att de möts av empati och förståelse. När däremot utomstående tiger handlar det om att man underkastar sig och godkänner det sexuella våldet. Likaså ger myten om våldtäkter som en naturlig del av krigsföring indirekt tillstånd att använda sig av det. Man visar inte offren hänsyn genom att tåga om händelserna. Det gör man genom att ställa förbrytare till svars för deras brott och genom att klargöra att sexuellt våld inte är godtagbart under några som helst omständigheter.

Att förminska eller göra gränserna för sexuella övergrepp otydliga i fredstid är också farligt, eftersom det bereder marken för våldtäkt och sexuell förnedring som krigsvapen. Organiserad våldtäkt av kvinnor lyckas bäst i samhällen som redan under fredliga förhållanden ser ner på kvinnor och anser att våld i hemmet är en normal aktivitet som hör till parförhållandet. Ju mer accepterat könsrelaterat våld är i ett samhälle, desto naturligare förefaller våldtäkt som krigsföringsstrategi.

Därför är det viktigt att behandla ämnet i konsten. I motsats till siffror som flimrar förbi i nyheter och i statistik, kan konsten ge individer ansikten och röster och föra människors erfarenheter nära oss. Våld kan endast förebyggas genom att studera hur tidigare våldsamheter uppstått, vilka konsekvenser de haft och hur våld används i dag. För det ändamålet är konsten ett effektivt medel, eftersom den erbjuder åskådaren en möjlighet att leva sig in i främmande världar. Det minskar främlingsfientligheten och gör det svårare att uppfatta en annan människa/ett annat kön/en annan nationalitet som mindre värd än en själv, ett resonemang som ofta används för att berättiga sexuellt våld. Dessutom kan man i konsten - i motsats till realpolitiken - vara ärlig."

SOFI OKSANEN
Författare

2.2 Presentation: Utrensning

Året är 1992. Berlinmuren har fallit. Estland är åter självständigt. Aliide är gammal och bor för sig själv på den estniska landsbygden. En dag hittar hon en främling på sin gård; en ung kvinna som är slagen och utmattad. Hennes kläder är sönderrivna, hon saknar pengar och pass. Kvinnan heter Zara, hon kommer från Vladivostok och är ett offer för trafficking. Hon har hållits som sexslav i Berlin av ryska maffian innan hon fördes till Tallinn. Zara har lyckats rymma från sina plågoandar och söker upp Aliide av en speciell anledning. Vad har de två gemensamt? Är de vänner eller fiender?

Zaras närvaro i Aliides hem blottlägger en smärtsam historia av skuld och svek. I sin ungdom medverkade Aliide till att hennes egen syster och systerbarn deporterades till Sibirien. Hon drevs av svartsjuka och självbevarelsedrift - förblindad av kärlek till sin systers man och av rädsla inför en skoningslös övermakt. Men Aliide är också själv ett offer.

I Estland år 1992 måste man fortfarande vara på sin vakt. Maktmissbruket, våldet och förtrycket finns kvar, det har bara ändrat skepnad. Medan Aliide och Zara gör upp om sitt förflutna närmar sig den ryska maffian.

Utrensning är en föreställning som inte lämnar någon oberörd. Den skildrar några kvinnors skakande livsöden formade av kommunistiskt förtryck och kapitalistisk människohandel. Det är en osminkad berättelse om lidande, uppoffring, hat, förlåtelse och kärlek.

Varje år säljs och köps mellan 600 000 och 800 000 människor över nationsgränserna. Idag är handeln med människor den tredje största formen av organiserad brottslighet, efter handeln med narkotika och vapen.

Den berättar också om Aliides verklighet. Att varje dag, varje natt brottas med minnen från den tid när hon offrade sin syster och hennes dotter för att klara sig själv. Om igen konfronterar hon sina minnen och försöker rättfärdiga sig själv.

Det handlar om makt och maktmissbruk. Om vilka vidrigheter människan är beredd att göra mot andra för sin egen vinnings skull, men också om vad människan förmår i utsatta situationer. Vad hon är kapabel till.

2.3 Presentation: Regissör Peter Snickars

Peter Snickars är född i Vasa och utbildad vid teaterhögskolan i Helsingfors. Han är verksam som dramatiker, regissör och skådespelare. Han är känd både inom teater- och filmbranschen och har arbetat såväl i Finland som utomlands. På hans meritlista finns bl.a. Åbo svenska teater, Skolteatern, Teater Västnorrland och Teater Gríma på Färöarna. För närvarande är han anställd på Wasa teater som regissör och dramaturg.

*“En central replik i pjäsen Utrensning är **“Makten ändrar skepnad och det gamla ger sig av”**. Det är Aliide som uttalar den. Först till Zara för att förklara varför hon alltid har en kappsäck packad för att kunna fly och senare till ex KGB-agenten Lavrenti i slutet av pjäsen. Den repliken innehåller Aliides hela livsvisdom. Hon har insett att makten alltid ändrar skepnad. Att den förändrar sig. Att det ständigt kommer nya makthungriga personer som vill styra och ställa över andra. I stort och i smått.*

Det är nästan omöjligt att på djupet förstå hur Aliide i pjäsen orkar leva. Hennes liv har varit kantat av lögn, svek, missgärningar, förtryck och våld. Hon har alltid valt att försöka anpassa sig till makten, att vara till lags för att klara sig själv. För att överleva. Och detta har naturligtvis haft sina konsekvenser. Hon har tvingats välja och därmed också välja bort. Egentligen är hon en ganska feg och självisk människa. En sådan som din granne kanske är. En sådan som du själv kanske är. Med andra ord, en ganska vanlig människa.

Det är svårt att vara en människa som vågar säga ifrån. Som osjälviskt och modigt sätter ner foten och säger nej. Sådana människor får det alltid besvärligt. Det är mycket lättare att behaga och hålla med. Skratta för att andra skrattar, köpa “rätt” typ av kläder för att inte sticka ut, säga “rätt” saker vid “rätt” tillfällen. Innerst inne känner man att man skulle vilja vara färgsprakande, stark och modig, men vågar inte riktigt.

Men precis som för Aliide finns det hopp för oss alla. Vi kan förändras. Vi kan bli modigare, steg för steg. Och kanske vågar vi en dag utmana makten och säga nej i en situation där vi tidigare brukade instämma.”

PETER SNICKARS
Regissör och översättare

3. Bakgrundsinformation

Utrensning är en pjäs som baserar sig på historia och fakta av olika slag. Här följer några texter om Estlands historia, den ryska maffian, tatueringar, människohandel, samt en kort faktaruta med nyckelord som dyker upp i föreställningen. Texterna kan kopieras och delas ut till studerandena.

3.1 Estlands historia – i korthet

Detta har hänt:

- Estland en del av Ryssland från år 1721.
- Den ryska regeringen begränsar esternas rättigheter.
- Feodalt samhälle → Bönderna får det sämre.
- Russificering; förryskningskampanjer.
- Språktvång och dåliga förhållanden → estniska uppror.
- 28.11.1917 Rysslands lovar autonomi till Estland.
- Estlands lantdag högsta verkställande makt i Estland.

Estlands första självständighet

- 24.2.1918 utropas republiken Estland.
- En provisorisk regering bildas under Konstantin Päts ledning.
- Tyska och ryska trupper fortsätter att invadera landet.

Åren 1918-1920

- Det estniska Frihetskriget/inbördeskriget.
- Utkämpas mot Sovjet, den Röda armén, och år 1919 även mot tyska trupper.
- De estniska trupperna får stöd av finska frivilliga.
- Hungersnöd och ekonomiska svårigheter.
- Bönderna tvingas leverera spannmål till myndigheterna.
- Kollektivisering → 1920 utbryter revolter och strejker.

1920- och 1930-talet

- 2.2.1920 Freden i Tartu. → Estland fri och självständig stat.
- 1.12.1924 Kommunisterna försöker med våld ta makten i Estland.
- Från år 1924 börjar Stalin stärka sin makt i Sovjetunionen.
- 1929 ny kollektivisering. Kulaker deporteras till Sibirien.
- 1932 Icke-angreppspakt mellan Estland och Sovjetunionen.
- 1934 Blodig stadskupp, undantagstillstånd införs.
- 1935 Fosterländska förbundet bildas.
- 1937 Estland får tvåkammarsparlament.
- 1938 Konstantin Päts väljs till statspresident
- Landet blomstrar materiellt och kulturellt.

Andra Världskriget 1939-1945

- 23.8.1939 Ribbentrop-Molotov-pakten. Stalin och Hitler delar sinsemellan upp Östeuropa.
- 1939 Sovjetiska flyg- och flottbaser på estniskt territorium.
- Biståndspakt; Estland tvingas skicka bistånd till Sovjet.
- 1940 besätter sovjetiska styrkor Estland.
- Sovjetvänligt parlament tillsätts.
- 21.7.1940 ombildades Estland till en sovjetrepublik; ESSR.
- Ca.2000 ledande personer avrättas eller deporteras.
- Juli 1941 intas Estland av tyska trupper.
- Oktober 1944 återintas Estland av sovjetiska trupper.
- 1945 flyr ca.100 000 ester, främst till Tyskland och Sverige.

Kalla Kriget 1945-1990

- 1945 är 97,10% av Estlands befolkning ester.
- 1947 avrättas ca.8400 "skogsbröder".
- Icke-Sovjetvänlig litteratur konfiskeras.
- 1952 ser NKVD till att Konstantin Päts förs till isolering.
- 1986 är bara 61,39% av Estlands befolkning ester.
- Under sovjettiden, 1944-1991, deporteras ca.75 000 ester, främst till Sibirien.
- De deporterade ersätts av mer än 300 000 ryssar.
- 9.11.1989 Berlinmurens fall → Sovjetunionens sammanbrott 1991

Estlands andra självständighet

- 20.8.1991 förklarar Estland sig självständigt, erkänns av Ryssland 6.9.1991.
- Arnold Rüütel utses till president.
- Landet har strävat efter snabb integration i Västeuropa.
- 17.9.1991 blev Estland medlem av Förenta Nationerna.
- 29.3.2004 medlem av NATO.
- 1.5.2004 medlem av Europeiska Unionen.
- Estlands nationaldag firas den 24 februari.
- Nuvarande president, sen år 2006, Toomas Hendrik Ilves.

En uppgift som handlar om Estlands historia

→ Se s.18 Föruppgift 4.1 Analysera nationalsångerna

3.2 Ord & Begrepp – som nämns i föreställningen

Anarkism - Politisk inriktning som eftersträvar statens upphävande och ett fritt samarbete mellan fria individer.

Gulag - Sovjets tvångsarbets- och interneringsläger.

KGB / NKVD - Sovjetisk säkerhetstjänst kallad Kommittén för stadssäkerhet. En annan förkortning är NKVD. Ansågs vara kommunistpartiets "sköld och svärd". Tillhandahöll informatörer och angivare som fångade upp kritiska individers attityder och åsikter, i hemmen och på arbetsplatserna. KGB verkade som den civila delen av underrättelsetjänsten i Sovjetunionen mellan åren 1954-1991. I dagens Ryssland har FSB, den ryska federationens säkerhetstjänst, tagit över KGB:s maktposition.

Kulaker - Benämning på ryska storbönder. Var egentligen ett "fantasifoster", eftersom vilken bonde som helst som ägde något kunde bli fast och kallas kulak. Under Stalins kollektivisering av jordbruket togs deras egendom ifrån dem och de skickades till straffläger, i huvudsak i Sibirien, eller avrättades.

Kolchos - Kollektivjordbruk. En större jordbruksenhet som drivs av kollektivets bönder gemensamt, under ledning av ett råd.

Kollektivisering - Ihopsamling av jord och egendom till gemensamma jordbruk; kolchoser.

Kommunism - "Egendomsgemenskap". Klassuppdelningen försvinner och allt blir kollektivt. Politisk term som utgår från Marx revolutionära socialism på 1840-talet och som genom Lenin och bolsjevikerna tog fart i Ryssland kring 1917.

Mahorka - Substitut för tobak. Röktes bl.a. av ryska soldater.

SSR - Estniska Socialistiska Sovjetrepubliken (*Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik*). Var namnet på Estland under åren som sovjetrepublik 1940-1941, samt efter axelmakternas ockupation 1944-1991.

"Skogsbröder" - desertörer från armén som har annan politisk åsikt

Sibirien - delen av asiatiska Ryssland som är mellan Uralbergen och Stilla havet.

Vladivostok - Rysk hamnstad vid Stilla havet. Ändpunkt för transsibiriska järnvägen.

3.3 Den ryska maffian

Den ryska maffian kan direkt eller indirekt kopplas ihop med rysk politik, myndighetsutövning, samt andra offentliga institutioner där den organiserade brottsligheten har stort inflytande. Till maffian hör brottslingar av ryskt etniskt ursprung eller andra etniska folkslag, från det forna Sovjetunionen. Den ryska maffian anses vara en av världens våldsammaste och mäktigaste brottssyndikat, flera av dess organisatörer anses vara världens farligaste människor.

I en undersökning gjord av Interpool 1996, har man kommit fram till att det inte finns någon sammanhållen rysk maffia. Benämningen är snarare ett samlingsnamn för den ryska organiserade brottsligheten. Denna organiserade brottslighet hade under Sovjettiden näst intill inga möjligheter att agera självständigt gentemot utlandet. Risken att åka fast var för stor. Orsaken till detta var främst pga. den sovjetiska säkerhetstjänsten KGB. En viss illegal handel förekom, men endast i liten skala. Omfattande internationell brottslighet skedde bara på KGB:s villkor, eller genom direkta medverkan. Inom landet växte den ryska maffian och efter Sovjets fall, när gränserna öppnades, tog sig de ryska brottslingarna till andra länder. I och med detta började ett samarbete med andra maffior världen över.

Liksom brottslighet från andra tidigare Sovjetrepubliker, har den ryska maffian anpassats snabbt till den internationella brottsligheten och integrerats. Här är en lista (gjord av Interpool 1996) över de verksamheter som man med säkerhet kan koppla till rysk internationell brottslighet.

1. Finansbrott och bedrägerier (bl.a. i Tyskland, Österrike, USA)
2. Prostitution (bl.a. i Israel, Turkiet, Japan)
3. Smuggling av råvaror, inkl. Radioaktiva ämnen (Bl.a. i Polen, Iran, Irak)
4. Smuggling av antikviteter
5. Människosmuggling - främst transit genom Ryssland
6. Tillverkning och smuggling av falska sedlar
7. Vapensmuggling (både till och från Ryssland)
8. Smuggling av tobak och alkohol
9. Smuggling av stulna bilar (bl.a. från Tyskland, Italien, Finland)
10. Fastighetsbedrägerier (bl.a. Polen, Cypern, Grekland)

Andra verksamheter: Bedrägerier med oljeprodukter, narkotikasmuggling, illegal beskyddarverksamhet, skojerier med kreditkort och smuggling av guld och ädelstenar.

3.4 Tatueringarnas dolda språk

Tatueringskonsten härstammar från upptäcktsresornas tid. Sjömän och pirater hade ofta liknande bilder målade på sig för att visa att de kom från samma ställe eller land. Av tatueringarna framgick sjömannens besittning, samt att han var invigd i de sägner som berättade om faror och rikedomar i fjärran länder. Dessutom symboliserade de bärarens våghalsighet och törst efter äventyr. Dessa exotiska tatueringar visades gärna upp och blev en symbol för status. Den kriminella världen tog dessa beskrivningar och började tatuera i liknande syfte. Man kan se likheter mellan tatueringarna på engelska sjömän och ryska kriminella.

Den första kriminella tatueringen var "V O R" och betydde tjuv. Den byttes år 1846 till "K A T", en förkortning av katorzhnik, vilket betyder straffånge eller brottsling som dömts till hårt arbete. Bokstäverna "K A T" tatueringades i ansiktet eller på kroppen och var en evig symbol för att man var utstött och inte tillhörde någon samhällsklass.

I början av 1900-talet hade bruket att tatuera nått ut i hela den ryska kriminella världen. Det var främst tjuvar, rånare, mördare och bedragare som var tatueringade. Tatueringarna berättade att man var en medlem av den kriminella världen. De flesta tatueringarna gjordes i pannan, på ögonlocken eller på kinderna.

På 1930-talet uppkom ett visst hierarkiskt system. Tatueringarna symboliserade nu status och alla professionella kriminella var tatueringade. Ända fram till andra världskriget symboliserade tatueringarna i första hand att man var en del av ett professionellt kriminellt broderskap.

Endast några tatueringar hade dold betydelse, för omvärlden. Ett undantag var den fem-eggade röda stjärnan som var en tvångsmarkering och tatueringades på soldater som hörde till den ryska röda armén under kriget 1919. Stjärnan var en skam och ledde till konflikter bland de andra kriminella efter andra världskriget. Ett annat undantag var tatueringar av Lenin och Stalin, vilka tatueringades på bröstet. Enligt fängelselegender skulle dessa tatueringar beskydda bäraren från att bli avrättad, men så var dock inte fallet.

Efter andra världskriget började nya tatueringar göras med dold betydelse också bland de kriminella. En del kriminella hade under kriget tagit till vapen och kämpat som soldater för regeringen. Dessa betraktades nu som förrädare bland de kriminella och blev tatuerade: "SUKA" ("bitch", förrädare). Andra "skälls-tatueringar" var t.ex. "FRAYER" (utböling, utstött) och "MUZHIK" (bonde, kulag). Flera våldsamma strider utbröt mellan de "hederliga" kriminella och "bitcharna", vilket ledde till skiljda fångläger. De nya tatueringarna med dold betydelse hade som uppgift att sätta dit "bitchar" som försökte gömma sig i fångläger bland de "hederliga" kriminella. Om en kriminell inte kunde beskriva sin tatuering och hur han fått den, samt bevisa att han förtjänade den, blev han förnedrad, torterad eller dödad.

Med tiden spreds de hemliga betydelserna för alla tatueringar och man kunde inte längre använda dem för att rensa ut "bitchar".

På 1950-talet började det spridas legender om "tjuvarnas ädla värld". Forna fångar som släppts fria berättade historier om olika kriminella och deras tatueringar. Unga kriminella på gatorna blev inspirerade av dessa och började tatuera bilder i försök att efterlikna sina kriminella "hjältar". De ville höra samman med sina "bröder". Då de åkte in i fängelser råkade dessa oerfarna unga brottslingar ut för grova och hårda straff, eftersom de bar tatueringar de inte förtjänat.

Länge styrde de gamla, professionella kriminella genom grymma tortyrmetoder, men med tiden och allt fler nya brottslingar med "oförtjänta" tatueringar fick de inse att de inte längre kunde hålla koll och styra allt.

Nuförtiden förekommer både kriminella tatueringar och tatueringar enbart i "dekorativt" syfte. Trots allt har tatueringarna fortfarande ett symboliskt värde och ett dolt språk.

Tatueringarna på en kriminell visar vilken rang han har i hierarkin i den kriminella världen. De berättar också om hans kriminella "specialområde", detaljer om hans bakgrund, politiska ståndpunkt samt om hans karakteristiska drag.

Gör en uppgift som handlar om tatueringar!

→ Se s.19 Föruppgift 4.2 Tatueringar som symboler

3.5 Trafficking – Människohandel

Människohandeln brukar kallas vår tids slaveri. Det är en smutsig business där människan behandlas som en handelsvara. De som faller offer för människohandel utnyttjas på många olika sätt, exempelvis tvingas de till äktenskap, hushållsarbete eller till att arbeta i fabriker och på jordbruk under slavliknande förhållanden. Några av offren blir utnyttjade inom organhandeln och deras organ säljs på den svarta marknaden. Det mest lukrativa är ändå sexhandeln med kvinnor och barn.

Hela sexindustrin bygger på efterfrågan av sexuella tjänster som sedan tillhandages av olika kriminella aktörer och grupper. De flesta offer kommer från fattiga förhållanden och utlovas arbete inom t.ex. hemhjälpen i ett annat land. Genom falsk reklam eller rekrytering direkt från gatan transporteras de från sina hemländer för att sedan hamna i en bordell. Offren kan också följa med frivilligt i jakten på pengar, många tjänar dubbelt i månaden på att prostituera sig, mot vad de skulle tjäna i sitt hemland. Hallicken är dock den som behåller största delen av de pengar som kommer in från den sexuella människohandeln.

På bordellerna hålls offren fångade genom hot, våld, olika former av tvång, bedrägerier eller falskt utlovande av pengar. De blir därmed berövade sina mänskliga rättigheter och hålls under kontroll av sina hallickar.

På grund av den allt hårdare migrationspolitiken i västvärlden har människohandeln ökat och allt fler har fallit offer och tvingats till prostitution. Vi känner oss kanske säkra här i Finland, men trots att fenomenet är relativt nytt hos oss, fungerar Finland också som ett transit- och målland för människohandeln. Offren transporteras från Ryssland och de Baltiska länderna till Sverige, Norge eller övriga västeuropa. Den människohandel som främst förekommer utgörs av tvångsprostitution, vilken styrs sedan 1990-talet av organiserade brottslingar i Ryssland och Estland.

- Majoriteten av offren är mellan 18 och 24 år.
- Ca.2,5 miljoner människor faller offer för människohandel.
- Ca.1,2 miljoner offer är barn (UNICEF).
- 43% är tvingade till sexuella tjänster.
- 32% blir utnyttjad som illegala arbetskraft.
- 52% av de som utför människohandel är män.
- I 54% av fallen är den som rekryterar offren en främling.
- År 2007 ställdes drygt 5600 inför rätta, endast ca.3400 fälldes.
- Liten risk att åka fast; på 800 offer/1 människohandlare dömd.

Eva Biaudet är tidigare riksdagsledamot och minister. Åren 2007-2010 fungerade Biaudet som särskild representant för bekämpning av människohandel vid OSSE (Organisationen för Säkerhet och Samarbete i Europa). Så här skriver hon:

"Människohandelsoffer klarar sällan själva av att be om hjälp. Finlands första nationella människohandelsrapport till riksdagen bekräftar att våra myndigheter ofta inte känner igen människohandel, inte ens när offret själv berättar om sina erfarenheter till polis och domare. Det här innebär att offer för människohandel inte heller kan räkna med att få hjälp eller bli beskyddade mot detta allvarliga brott. Även hos oss verkar samma situation råda som den bulgariska människohandlaren skrävde om i en dokumentär av BBC: "Trafficking women means great profits with no risks!"

Brottet betyder i praktiken att förövaren fråntagit offret hennes människovärde, begränsat hennes frihet, hotat och utpressat, våldtagit, misshandlat och utnyttjat hennes utsatta situation och använt henne som ett föremål för att vinna ekonomiska nytta. Till sin hjälp har förövaren alla de människor som väljer att inte intressera sig för historien bakom kvinnan de väljer att utnyttja. Denna moderna slaveriform kunde ju inte existera utan alla dessa "goda" människor som betalat för att ha köpt en kvinna, lika tanklöst som man köper toalettpapper, bara för att tillfredsställa sina egna behov.

Inga faktaböcker eller nyhetsreportage kan på samma sätt som en bok eller som teatern, hjälpa oss att förstå andra människor och att kanske ändra på hur vi tänker och hur vi väljer att behandla andra. Inga siffror, inte ens över de miljoner människor som lever i misär eller de miljoner kvinnor som utnyttjas sexuellt kan framkalla samma engagemang som denna Sofi Oksanens omtalade berättelse om en kvinna. Boken gör mig illa till mods eftersom jag vet att den är sann för många kvinnor också i dag. Men den ger mig också kraft att vilja ändra på denna värld och den ger mig hopp att tro på den inneboende styrkan i kvinnor att överleva och vinna sitt liv tillbaka - om de får lite hjälp. Men mest av allt hoppas jag den får oss alla - oss goda människor - att överväga våra handlingar och göra val som respekterar allas lika människovärde."

EVA BIAUDET
Finlands minoritetsombudsman

Gör en uppgift som handlar om människohandel!

→ Se s.21 Föruppgift 4.4 Förändra ett traffickingoffers öde

4. Förarbete – öppnar för föreställningen

Uppgifterna i förarbetet är tänkta att väcka intresse och nyfikenhet, samt förbereda studerandena inför föreställningen. Det är möjligt att genomföra en eller flera av uppgifterna, i valfri ordning. T.ex. kan uppgift 4.3 göras först, som uppvärmning, åtföljd av uppgift 4.1. Var inte rädda för att ändra eller utveckla dessa uppgifter, det är fritt fram att använda dem på det sätt man finner mest passande, kreativt och lärorikt.

Här är en liten ordförklaringslista till hjälp:

Föreställning - framförande eller uppförande av ett skådespel

Handling - t.ex. en berättelses, pjäs eller scens händelseförlopp

Karaktär - Personlighet. Kan också betyda en rolls egenskaper

Lyrik - art av poesi som ger uttryck för känslor

Regi - beskrivning av hur skådespelare ska agera

Replik - ett kort yttrande i ett samtal

Roll (karaktär) - ett uppträdande av en person som låtsas vara någon annan.

Scen - a) en plats där skådespelare uppträder inför publik vid framförande av teaterpjäser.

b) ett avgränsat men sammanhängande (dramatiskt) parti i en teaterpjäs.

Scenanvisning - anvisning hur en del (en scen) av ett skådespel skall göras eller se ut.

Scenografi - uppbyggnad och dekorerings av scenbilder

Stillastående Statybild - Kan liknas vid ett fotografi. En eller flera gör tillsammans en posé/poséer som representerar t.ex. en handling, en känsla osv.

4.1 Föruppgift 1 – Analysera nationalsångerna

Syfte:

Studerandena får öva sig i att analysera texter och fundera kring lyrikens betydelse.

Instruktioner:

a) Dela in studerandena i grupper på 4. Ge varje grupp en kopia av de båda nationalsångerna och be dem studera texterna och lyriken genom högläsning. Be dem sedan skriva ner 3 ord som beskriver de känslor lyriken ger i vardera sång, sammanställ orden i gruppen. Låt studerandena analysera texternas och lyrikernas innebörd med hjälp av frågorna nedan.

1. Hur skildras bilden av Estland i de båda nationalsångerna?
2. Vad är budskapet i de olika nationalsångerna?
3. Vad skiljer dem åt?
4. Hittar du kommunistiska undertexter i SSR:s nationalsång?
5. Kan man se i Johann Jannsens lyrik att den är skriven för ett självständigt land?
6. Vad tror du sångerna väckte för tankar under åren 1940 - 1991?
7. Hur ser vi på dem idag?
8. Vad ger de båda sångerna för framtidstro?
9. Hur påverkas din känslöstämning av att läsa lyriken?
10. Vad tycker du en nationalsång bör väcka för känslor?
11. Vilken sång väckte starkare känslor?
12. Stämmer svaren på föregående fråga överens med de ord som finns på tavlan?
13. Utifrån de ord ni skrivit ner, välj ett ord som tilltalar dig och berätta varför.
14. Övriga kommentarer?

Tid: 20 min.

Material: Bilaga 1 - Nationalsångerna, papper, pennor

Tips: I källhänvisningen (under "Internetsidor om Estland") kan du hitta länkar till båda sångerna online, ifall du vill spela dem för klassen.

4.2 Föruppgift 2 – Tatueringar som symboler

Syfte:

Det är viktigt att vi förstår att det vi har på oss har betydelse. Vad förmedlar jag med det jag bär? Det ger ett mervärde att känna till vad symboler och metaforer står för.

Instruktioner:

Vänta med att visa bakgrundstexten; Tatueringarnas dolda språk. Börja med att visa bilderna på tatueringarna (Bilaga 2). Diskutera sedan följande frågor i mindre grupper:

1. Vad tror du att tatueringarna på bilderna betyder?
2. Varför tror du kriminella tatuerar sig?
3. Att ha en tatuering om man är kriminell betyder inte att man valt den själv och tagit den av fri vilja. Hurdana tatueringar tror du man kan få mot sin vilja? Varför?
4. Varför tror du många ungdomar idag väljer att tatuera sig?
5. Om du skulle bestämma dig för att tatuera dig, vad skulle du välja för motiv? Vad ville du förmedla med den tatueringen?

Efter att ni diskuterat och funderat kan ni läsa texten.

Tid: 15-30 min

Material: Bilaga 2 – Tatueringarna, kopior av texten
Tatueringarnas dolda språk. Facit till bildfråga nr. 1, se bilaga 3 – Facit till Bilaga 2.

Tips: Studerandena kan också själva söka reda på svaren via de länkar och boktips som finns i studiematerialets källhänvisning (punkt 7).

4.3 Föruppgift 3 - "Vi far till Finland" -leken

Syfte:

I pjäsen Utrensning talas det om "Vi far till Finland"-leken. Här är en utvecklad version, insatt som ett alternativ till de i övrigt allvarliga uppgifterna. Passar bra som uppvärmning. Ger samtidigt de studerande en känsla av igenkännande när de sedan ser föreställningen.

Instruktioner:

Övningen bör göras på en fri golvyta, så att studerandena kan gå över golvet från en sida till en annan. Förklara att ena sidan är Estland och den andra är Finland, mellan dem (golvytan) är havet. Starta övningen med att alla står vid väggen som representerar Estland. Nu får vem som helst i gruppen ropa "Vi far till Finland och..." Varpå man fritt får hitta på något "finländskt" man vill göra t.ex. "äter fil". Alla andra i gruppen ska då positivt gå med på idén genom att svara "Ja det gör vi". Alla paddlar/simmar/dyker över golvet och gestaltar sedan detta, hur man t.ex. äter fil. Gestaltningen fortsätter fram till dess att någon annan (vem som helst) ropar "Vi far till Estland och..." gör något "estniskt". Igen svarar alla andra "Ja det gör vi!", paddlar/simmar/dyker åter över vattnet och gestaltar sedan vad personen sagt. Den här leken kan hålla på så länge man vill eller tills dess att alla sagt varsin sak.

Tid: 10-20 min.

Material: -

Tips: Det kan vara lite svårt i början att förstå övningen och hur man ska gå till väga, så testa därför några gånger långsamt och förklara vartefter tills alla hänger med.

4.4 Föruppgift 4 – Förändra ett traffickingoffers öde

Syfte:

De studerande får sätta sig in i ett traffickingoffers livsöde och fiktivt skrida till handling och skapa en bättre utgång. Fundera kring hur man kan förebygga att människor faller offer för trafficking?

Instruktioner:

Här kan du som lärare välja mellan uppgift a) eller b), eller göra båda.

Alternativ a)

På bilden (Bilaga 3) ser du Zara, en prostituerad. Be studerandena fundera över hur de kan förändra hennes livsöde. Dela in dem i grupper på 3 och be dem göra 4 stillastående statybilder eller fotografier som innehåller de delar av hennes liv som är uppräknade nedan. Låt de studerande sätta repliker till statyerna /stillbilderna eller sätta namn på dem. Låt dem fundera 5-10 min.

1. Staty av hur hon växte upp
2. Hur hon kom att bli prostituerad
3. Hur hon tar sig därifrån
4. Hur hon hade kunnat undvika att bli prostituerad

Exempel: Nr. 4 - Stillastående staty av en flicka som går tillsammans med sin väninna, istället för att gå ensam. Flickans huvud är riktat mot en hallick. Replik: Du har inte en chans att ta mig, jag är inte ensam. Exempel på namn: Tillsammans är vi starka.

Tid: 20 min.

Material: Bilaga 4 - Fotografi av Zara

Tips: Poängtera att detta inte behöver vara komplicerade statyer utan att de ska använda sin fantasi och tolka fritt, det finns inget rätt eller fel. Diskutera gärna när ni visar statyerna för varandra eller varför inte låta de studerande som ser på också gissa/sätta repliker eller namn på statyerna.

Alternativ b)

I Bilaga 5 finns en berättelse om ett traffickingoffers öde. Be studerandena läsa berättelsen och sedan förändra den, dvs. de studerande får möjlighet att "stanna" berättelsen där de vill och gå in och ändra handlingen/slutet. OBS! De kan endast förändra vad offret tänker, säger eller gör. Förtryckarnas handlingar går inte att ändra.

Tid: 20-25 min.

Material: Bilaga 5 - Berättelsen om Anja, pennor och papper

Tips: Under den tid de sitter och skriver visa gärna bilden på Zara (Bilaga 4) som inspiration för deras skrivande. Om du vill att studerandena lättare ska kunna anpassa sin historia till den tid dom har på sig att skriva, ge dem en tidsgräns.

4.5 Föruppgift 5 – Från roman till scen

Syfte:

Studerandena får intressant bakgrundsinformation. De får veta något som berättas i roman men inte i manuset/på scen. Samtidigt får de läsa hur Sofi Oksanen har valt att lägga fram en viss stämning i en viss situation.

Instruktioner:

Steg 1. Kopiera och dela ut utdraget ur romanen *Utrensning*. Be någon/några av de studerande läsa upp utdraget medan ni andra lyssnar. För därefter diskussioner i mindre grupper med hjälp av följande frågor:

1. Vad handlar avsnittet om?
2. Hurdant språk använder sig Oksanen av?
3. Vilka stämningar förmedlar texten?
4. Hur upplever man Aliide och hennes situation?

Steg 2. Därefter får de studerande i par fundera hurdan scenografi och hurdant utseende och klädsel de skulle göra till detta avsnitt om det var en scen i föreställningen. De kan gärna rita sina förslag på scenografi och kostymer och får sedan presentera dem för resten av klassen.

Tid: 45 min eller mer

Material: kopior av Bilaga 6 – Utdrag ur romanen *Utrensning*, färgpennor/kritor och papper m.m.

Tips: Har man tillgång till annat "pysselmateriel" kan studerande gärna skapa ännu kreativare lösningar, t.ex. 3D miniatyrmodeller.

4.6 Föruppgift 6 – Arbete med scen ur föreställningen

Syfte:

Scenerna presenterar två av pjäsens karaktärer. Studerandena får pröva på att göra rolltolkning, ge regi och bearbeta manus. Uppgiften stimulerar det kreativa tänkandet

Instruktioner:

Steg 1:

Dela ut kopior av Scen 5 (Bilaga 7). Ge två av studerandena i uppgift att läsa rollernas repliker + en som läser scenanvisningarna emellan, högt för klassen. Dela därefter upp studerandena i grupper på 3; två skådespelare och en regissör, som fungerar som ett yttre öga. Låt dem därefter fundera och diskutera följande punkter i sina grupper.

1. Var utspelar sig händelseförloppet?
2. Vem kan personerna i handlingen vara?
3. Vad handlar det om?

Låt dem sedan öva och visa upp scenen för klassen. Diskutera ev. likheter/olikheter tolkningarna emellan. Kom ihåg ingen tolkning kan vara fel.

Steg 2:

När alla visat sin tolkning av scenen får de återgå till sina manus. Uppgiften är nu att med hjälp av 3-6 egenhändigt skrivna repliker hitta på en egen fortsättning samt slut till scenen. Uppmuntra dem till att verkligen ta sig an scenen och göra den till sin egen. De kan också göra egna scenanvisningar.

Tid: 30+30 min.

Material: Kopior av Bilaga 7 - Fragment av scen 5, pennor och papper.

Tips: Känner du att det inte finns tillräckligt med tid kan man naturligtvis göra bara steg 1 eller steg 2. Man kan också göra steg 1 och 2 samtidigt, dvs. diskutera och tolka, skriva repliker, öva och sedan framföra allt. Men risken är att det blir för mycket. Viktigt är att de studerande känner att de får ut något av uppgiften och att allt inte bara blandas ihop.

5. Efterarbete – sammanfattar teaterbesöket

Uppgifterna i efterarbetet finns till för att upplevelsen av föreställningen ska få ett ordentligt avslut. Det är viktigt att varje åskådare får fundera igenom sina intryck och sedan får möjlighet att diskutera dem med andra. Vi hoppas att du som lärare kan skapa en stämning som gör att studerandena kan känna sig trygga och vågar uttrycka sig och säga sin åsikt.

Tips: Ifall ni i skolan eller studerandena på fritiden vill veta mera, finns här också en lista på filmer som tangerar de ämnen som tagits upp i studiematerialet och föreställningen.

Filmer:

- Memories denied/Törjutud mälestused/Förträngda minnen, dokumentär av Imbi Paju (2005)
- Burnt by the sun/Utomlyonnye solntsem (1994)
- Doctor Zhivago (1965 eller 2002)
- Eastern Promises (2007)
- Lilja 4-ever (2002)
- The revolution of pigs/Sigade revolutsioon (2004)

5.1 Efteruppgift 1 – Värderingsövning – ”fyra hörn”

Syfte:

För tankarna tillbaka till föreställningen och anknyter till förarbetet; uppgifterna och bakgrundsinformation.

Instruktioner:

Namnge klassrummets fyra hörn med; JA, NEJ, KANSKE och JAG HAR EN SYNPUNKT. Studerandena får börja med att ställa sig mitt på golvet. Läs sedan upp ett påstående i taget, av de som är listade nedan. Ge tid åt den studerande att ta ställning till påståendet och ställa sig i det hörn som motsvarar hans/hennes åsikt. Hörnet som representerar JAG HAR EN SYNPUNKT är till för att ge möjlighet till diskussion. Dit går man om det är något kring påståendet man vill diskutera, fråga eller ta vidare ställning till. Om det är många som ställer sig i det hörnet, se till att diskussionen hålls kort. Be studerandena handla impulsivt utan att fundera för länge.

Tid: ca 20 min

Material: Lista med påståenden:

1. Kärleken är blind
2. Våld föder våld
3. Jag försöker vara förlåtande
4. Ensam är stark
5. Att bruka våld är att söka makt
6. Alla brott borde straffas
7. Blod är tjockare än vatten
8. Kärlek är en form av besatthet
9. Jag älskar mitt hemland
10. Sexuella trakasserier är oacceptabelt
11. En hallick är en usel människa
12. En prostituerad är smutsig
13. Jag tror på kärlek vid första ögonkastet
14. Jag litar på min omgivning
15. Jag är beredd att kämpa för en bättre värld

Tips: Om ni har tid över kan du be studerandena komma med egna påståenden som de tycker anknyter till föreställningen eller förarbetets studiematerial.

5.2 Efteruppgift 2 – Ingels brev till Hans

Syfte:

De studerande får fundera vidare kring Ingels och Hans relation. Vem var Ingel? Hur kan det ha varit i Sibirien?

Instruktioner:

Dela ut papper och pennor till de studerande. Läs sedan upp eller berätta följande:

”Aliides syster Ingel skickades till Sibirien. Hennes man Hans drömde om henne och väntade på att en dag få återse henne och deras dotter Linda. I föreställning Utrensning skrev Aliide ett brev på en liten pappersbit och intalade Hans att det var skickat från Ingel i Sibirien. Hurdan tror du Ingel var? Vad tror du att hon på riktigt skulle ha skrivit till Hans om sin vistelse på arbetslägret i Sibirien?”

När alla studerande skrivit ett brev kan de läsa upp dem för varandra i mindre grupper eller läraren kan plocka ut några brev och läsa upp dem för klassen. Detta ska vara frivilligt. Möjlighet till diskussion.

Tid: 10-20 min

Material: papper och pennor

Tips: Fundera vidare eller sök reda på information om hur människor som blev skickade till Sibirien hade det.

5.3 Efteruppgift 3 – Bevara ett minne

Syfte:

Ger de studerande möjlighet att fånga ett eller flera egna positiva minnen som kan "konserveras" och bli förevigade. Inspirerar och ger insikt i att vi alla har något att bevara.

Instruktioner:

Som en del av scenografin till föreställningen Utrensning fanns en spetsram som svävade ovanför scenen. Denna spetsram var full av minnen och saker som Aliide samlat på sig under åren av sitt liv. Låt studerandena göra sin egen "minnesspets" i form av ett kollage. De kan skriva, rita eller kanske återskapa (av olika material) de mest betydelsefulla händelser eller föremål som de vill minns när de blir äldre. Hur de går till väga är upp till dem, t.ex. en banderoll, ett brev, en teckning, en liten staty... låt fantasin flöda! Be dem sedan sätta in den i ett egenhändigt gjort brev eller liten ask, försegla, skriva sitt namn på och ett årtal när dom får öppna minnet...

Tid: 10-40 min

Material: Pennor, papper, saxar, lim, färgpennor, tyger, tidningar, naturmaterial osv. Allt vad som går att få tag på.

Tips: Poängtera att likaväl små som stora händelser kommer att vara minnesvärda i framtiden.

5.4 Efteruppgift 4 – Ett konkret sätt att hjälpa

Syfte:

Att inse att människohandel, våld och brottslighet fortfarande existerar, också i vårt land. Tips på hur man kan gå vidare för att hjälpa offer och på sikt skapa en förändring.

Instruktioner:

Det är möjligt att ta kontakt med någon organisation och hitta en kampanj eller ett projekt man kan delta i. De studerande som är intresserade kan skriva under något namninsamlingsformulär på organisationers hemsidor, betala in en liten summa till deras hjälparbete eller själv kanske efter gymnasiet pröva på att jobba som volontär för ett gott ändamål.

OBS! Det är viktigt att namnlistan och pengainsamlingen är officiell, så man känner sig trygg med vad man skriver under och skänker pengar till.

Potentiella organisationer där man kan höra sig för om namn/pengainsamlingar är t.ex. Amnesty, Rädda Barnen, Unicef, FN, Kvinna till kvinna, Caritas eller Tukinainen.

TUKINAINEN är en riksomfattande resurscentral som:

- ger stöd och handledning till kvinnor och flickor som utsatts för sexuellt våld och utnyttjande samt även till deras närstående
- påverkar yrkes-, myndighets- och rättspraxisen samt den allmänna opinionen i syfte att minska och förebygga våld mot kvinnor och flickor
- erbjuder olika yrkesgrupper, myndigheter, organisationer och läroinrättningar samarbete, konsulthjälp och utbildning

Våldtäktskriscentral kompletterar inom sitt specialområde myndigheternas system och de offentliga tjänsterna inom social- och hälsovården.

De anställda vid Tukinainen är kvinnor. Samtliga har den kompetens deras uppgifter kräver, de får regelbundet arbetshandledning och har tystnadsplikt. Tukinainens terapeutiska och juridiska tjänster är kostnadsfria för kunden.

Tukinainen rf är en allmännyttig organisation. Verksamheten finansieras i huvudsak av Penningautomatföreningen rf.

För mera information om Tukinainen

→ Se Bilaga 8

6. Hjälp av en dramainstruktör?

Det är möjligt att boka dramainstruktörerna Sarah och Maria, som kommer och håller en lektion med förarbete och/eller efterarbete. Lektionerna kan skräddarsys för att passa skolans önskemål. För- och efterarbetet blir alltså ett annat än vad som finns i detta material. Ta kontakt så planerar vi vidare!

Maria Helander , 040-8476375, maria.helander@me.com
Sarah Bergkulla, 040-5563380, sarah.bergkulla@gmail.com

Pris: Förarbete 30 €, Efterarbete 30 €.
Paketpris: Förarbete + Efterarbete 50 €.
Resersättning tillkommer.

7. Källhänvisningar – för mera information

Böcker:

Baldaev Danzig m.fl., *Russian Criminal Tattoo - Encyclopaedia Volume III*, FUEL Publishing, 2008

Dixelius Malcom, Kostatinov Andrej, *Maffians Ryssland*, Göteborg, Novum Grafiska AB, 1999

Ekberg Henrik, *Schildts Uppslagsbok*, Jyväskylä, Schilts Förlag Ab, 1995

Huldt Bo, *Bra Böckers Världshistoria band 14 - Tre världar 1945-1965*, Holland, Royal Smeets Offset, 1983

Kriisa Agu, *Estland - Ockuperat & Koloniserat*, Stockholm, Repro Print Aktiebolag, 1984

Oksanen Sofi, *Utrensning*, Finland, WS Bookwell, 2010

Paju Imbi, *Förträngda minnen*, Stockholm, Atlantis, 2007

Poulsen Henning, *Bra Böckers Världshistoria band 13 - Från krig till krig 1914-1945*, Holland, Royal Smeets Offset, 1982

Roos Sjöberg Jeanette, *I gränlandet mellan scen och publik - Nycklar till teater - med drama som metod*, Borlänge, DPM, 2000

Åbo Konstmuseum, *Under de röda fanorna*, Åbo, 2008

Internetsidor om Estland:

Lyssna på: Estniska SSR:s nationalsång
<http://www.youtube.com/watch?v=AIfJe3svxqk>
21.8.2010

Lyssna på: Mu isamaa, mu õnn ja rõõm
http://www.youtube.com/watch?v=cjQRRU_fi0o
21.8.2010

Information om Estland: Estlands ambassad i Stockholm,
"Nationella symboler, nationalsången"
http://www.estemb.se/swe/estland/nationella_symboler
17.8.2010

Internetsidor om människohandel:

"How you can help"

http://www.humantrafficking.org/combat_trafficking

18.8.2010

Heta Muurinen

"Av människohandeln i Finland är största delen tvångsprostitution"

<http://global.finland.fi/public/default.aspx?contentid=86494>

18.8.2010

"Människohandel i Finland"

<http://www.intermin.fi/intermin/vvt/home.nsf/pages/38E29F7D3940FEB3C22576CC0048C4D2>

23.8.2010

"HANDBOK för projektet Fackförbund mot Människohandel FMM"

http://www.unifem.se/public/file.php?REF=e96ed478dab8595a7dbda4cbcbee168f&art=208&FILE_ID=20080416093456_1_2.pdf

26.8.2010

Kolla in:

Wasa Teaters hemsida:

<http://www.wasateater.fi/>

Sofi Oksanens hemsida:

<http://www.sofioksanen.com/>

Peter Snickars hemsida:

http://web.me.com/snigol3/Peter_Snickars/PETER_SNICKARS.html

Tukinainens hemsida:

<http://www.tukinainen.fi/>

Amnesty International

"Vad är trafficking?"

<http://www2.amnesty.se/krg.nsf/Webbdokument/2F2F177AC1F77E75C125735A00747741>

OSCE och Eva Biaudet:

http://www.osce.org/cthb/item_1_21748.html

Teatrarnas Publikarbete:

http://www.kulturosterbotten.fi/swe/Projektverksamhet/Teatrarnas_publicarbete.26.html

8. Bilagor

- Bilaga 1 - Nationalsångerna
- Bilaga 2 - Tatueringar
- Bilaga 3 - Facit till Bilaga 2
- Bilaga 4 - Fotografi av Zara
- Bilaga 5 - Berättelsen om Anja
- Bilaga 6 - Utdrag ur romanen *Utrensning*
- Bilaga 7 - Fragment av scen 5
- Bilaga 8 - Tukinainen

Bilaga 1 - Nationalsångerna

Estniska SSR:s nationalsång/

Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi hümn

Sången är komponerad av Gustav Ernesaks och lyriken är skriven av Johannes Semper. Hymnen användes som nationalsång under åren 1945-1991, den tid då Estland var ockuperat av Sovjetunionen. Under år 1956 ändrades lyriken i sången och Josef Stalins namn togs bort. Karelsk-Finska SSR:s och Estniska SSR:s sånger var de ända Sovjetrepublik-hymner där ryssar inte omnämndes.

*Jää kestma, Kalevite kange rahvas,
ja seisa kaljuna, me kodumaa!
Ei vaibund kannatustes sinu vahvus,
end läbi sajanditest murdsid sa
ja tõusid õitsvaks sotsialismimaaks,
et päikene su päevadesse paista saaks.
Nüüd huuga, tehas, vili, nurmel vooga,
sirp, lõika, alasile, haamer, löö!
Nõukogu elu, tuksu võimsa hooga,
too õnne rahvale, me tubli töö!
Me Liidu rahvaste ja riike seas
sa, Eesti, sammu esimeste kindlas reas!
Sa kõrgel leninlikku lippu kannad
ja julgelt kommunismi rada käid.
Partei me sammudele suuna annab
ja võidult võitudele viib ta meid.
Ta kindlal juhtimisel kasva sa
ja tugevaks ning kauniks saa, me kodumaa!*

Håll ut, ni ståndaktiga Kalevasöner,
och stå som klippan fast, du fosterland!
I lidande ditt mod ej motgång röner,
i sekler du stått emot tidens tand.
I blomstrande socialism du står,
må solen skina över dig i alla år.

Du fält må växa, du fabrik må tuta,
du skära, klyv, och slå du hammare!
Sovjetland, du kan dig mot lyckan luta;
vårt arbete skall dig all välgång ge!
Bland folk och länder uppå jordens rund gå,
Estland, bland de främsta i vårt Rådsförbund!

Du håller högt vår Lenins helga fana
och kommunismen med dig framåt går.
Partiet för dig in på segerns bana
och tryggt det alltid vid din sida står.
Ja, väx dig stort; du styrs med säker hand
och må du starkt och skönt förbli, du fosterland!

Estlands nuvarande nationalsång / Mu isamaa, mu õnn ja rõõm

Mu isamaa, mu õnn ja rõõm (Mitt hemland, min lycka och min glädje) är komponerad av Fredrik Pacius och lyriken är skriven av Johann Jannsen. Sången infördes redan år 1920, men under ockupationstiden (1940–1991) förbjöds den. När Estland på nytt blev självständigt år 1991 tog man åter i bruk den gamla nationalsången. Notera att Finlands nationalsång (Vårt land) har samma melodi som denna Estlands nationalsång. Det ända som skiljer dem åt är lyriken och att de två sista stroferna här inte upprepas.

*Mu isamaa, mu õnn ja rõõm
Kui kaunis oled sa!
Ei leia mina iial teal
See suure laia ilma peal,
Mis mul nii armas oleks ka
Kui sa, mu isamaa!*

*Sa oled mind ju sünnitand
Ja üles kasvatand;
Sind tänan mina alati
Ja jään sull' truuiks surmani!
Mul kõige armsam oled sa,
Mu kallis isamaa!*

*Su üle Jumal valvaku,
Mu armas isamaa!
Ta olgu sinu kaitseja
Ja võtku rohkest' õnnista
Mis iial ette võtad sa,
Mu kallis isamaa!*

Mitt fosterland, min lust och fröjd,
hur skönt du är att se!
Ej finner jag ett hem, en härd
i denna stora, vida värld,
med lika starka kärleksband
som du, mitt fosterland!

Du har ju fött och fostrat mig
och sett mig växa upp;
Jag fylls av tacksamhetens glöd
och blir dig trogen till min död!
För dig mitt hjärta står i brand,
mitt dyra fosterland!

Dig Gud försvara må i allt,
mitt kära fosterland!
Må han dig skydda och dig ge
sin rikaste välsignelse
Vad än du gör och tar om hand,
mitt dyra fosterland!

Bilaga 2 - Tatueringar

A

B

C

D

Bilaga 3 - Facit till Bilaga 2

1. Vad tror du att tatueringarna på bilderna betyder?

Svar:

A. Kors / Ortodoxa kors: bäraren är dömd för mord. Kan också stå för "my conscience is clean before my friends" eller "I will not betray".

B. Taggtråd: Antalet taggar står för antalet år man varit i fängelse.

Dödsskalle: Bäraren är känd som mördare.

C. Spindel i nät: Betyder antingen drogberoende eller "a native prison inhabitant", långtidsfånge.

D. Stjärna:

- Fem-eggad röd stjärna tatueras på soldater som hörde till ryska röda armén under kriget 1919. Tatueringen var förnedrande.
- Åtta-eggad stjärna kallas "tjuvstjärna". Är tatuerad i par och uttrycker aggression mot fängelsetjänstemän.
- Stjärnor på knäna: bäraren går inte ner på knä för polisen.
- Stjärnor på axlarna: jag ska aldrig bära epåletter = hat mot förrädarna/"bitcharna" som varit med i andra världskriget.

Bilaga 4 - Fotografi av Zara (skådespelare: Sophia Karlsson)

Bilaga 5 - Berättelsen om Anja

Anja var bara 16 år och bodde tillsammans med sin mycket fattiga familj i Ryssland. En dag kom en man till deras hus och frågade om hon skulle vara intresserad av att åka till Bryssel för att arbeta som städerska. Han sa att han kunde ordna med pass och transport. Anja tänkte över erbjudandet och beslöt sig för att tacka ja.

De hade bestämt träff vid ett café och Anja gick dit med stor förväntan i blicken. Hon hade sytt sig en ny klänning och packat väskan kvällen innan. Hon satte sig att vänta. Men efter en halv timme, när mannen inte dykt upp, kände hon sig illa till mods. Anja var precis på väg att gå när hon blev stoppad i dörren, av en kvinna. Kvinnan sa att mannen tyvärr inte kunnat komma, men att hon istället skulle resa med Anja. På flygplatsen fick Anja ett alldeles eget pass och pengar av kvinnan. Hon sa att det skulle räcka för betalning av bostad och uppehälle i en månad. Anja hade aldrig sett så mycket pengar och satte dem försiktigt i sin innerficka. Väl i Bryssel skulle Anja bli hämtad av två män vid port 19.

De båda männen stod precis där kvinnan hade sagt att de skulle stå. De frågade efter Anjas pass och om hon hade några pengar. Hon gav både passet och de pengar kvinnan hade gett henne. Hon skulle ju ändå snart förtjäna egna. Anja visades till en nylackerad svart bil. En av männen körde Anja till en lägenhet. Han visade henne in och slängde sedan fast ytterdörren med en väldig smäll. Anja försökte öppna dörren men insåg att den var låst. Hon förstod nu att det var något som inte stod rätt till. Men det var för sent. Rädd och förtvivlad försökte hon ropa på hjälp och ta sig ut. Men det var lönlöst, ingen verkade höra.

Två dagar senare kom mannen tillbaka. Han släpade med henne ut till bilen och körde iväg en bit utanför stan. Där stod en annan man framför ett hus och väntade. De båda männen växlade ett par ord med varandra på ett språk Anja inte förstod. Efter en stund tog den andra mannen Anja i handen och drog henne med sig in i huset. Anja, som var utmattad av hunger, kunde inte annat än lyda.

I vardagsrummet satt några andra flickor och män. Mannen förde Anja till ett avskilt rum. Han låste dörren efter sig och beordrade henne att ta av sig sina kläder. Hon försökte vägra, men då blev mannen arg och började slita av hennes kläder. Hon försökte försvara sig, men efter ett tag orkade hon inte längre. Mannen slet av de sista plaggen som täckte hennes försvarslösa kropp, hon skrek och grät, men det struntade han i.

Han våldtog henne långsamt och systematiskt i 3 dygn.

Bilaga 6 a - Utdrag ur romanen *Utrensning*

1936–1939, västra Estland

Aliide äter en syrenblomma med fem kronblad och blir kär

På söndagarna efter gudstjänsten brukade Aliide och Ingel promenera till kyrkogården för att träffa bekanta och snegla på pojkar, flörta så mycket som anständigheten medgav. I kyrkan satt de alltid lika otåliga intill prinsessan Augusta av Koluveres krypta, och vickade med vrister i väntan på att få visa upp sig på kyrkogården, visa sina vrister som var klädda i moderna och dyrbara svarta silkesstrumpor, och trippa fram i bästa stassen, vackra och beredda på att utbyta ögonkast med lämpliga friare. Ingel hade flätat sitt hår och format det till en krona uppe på huvudet. Aliide som var yngre lät flätan hänga ner på ryggen. Den morgonen hade hon talat om att klippa sitt hår. Hon hade sett att flickorna i huvudstaden hade charmanta lockfrisyrer, det kostade två kronor, men Ingel hade blivit utom sig och sagt att sådant fick man inte tala om så mamma hörde det. Av någon anledning var morgonen särskilt lätt och doften från syrenerna särskilt bedövande. Aliide kände sig vuxen, och när hon nöp sig i kinderna framför spegeln var hon övertygad om att också hon skulle få vara med om något underbart denna sommar, annars skulle hon väl inte ha hittat en syrenblomma med fem kronblad. Det kunde inte slå fel, i synnerhet som hon ätit upp blomman och allt, precis som man skulle.

Bilaga 6 b – Utdrag ur romanen *Utrensning*

1936–1939, västra Estland

När folket äntligen sorlande strömmade ut ur kyrkan kunde flickorna ta sig en promenad under granarna på kyrkogården, ormbunkar strök mot deras ben, ekorrar skuttade bland grenarna och emellanåt hördes brunnen gnissla. Längre bort kraxade kråkorna, vad spådde de om fästmännen? Ingel gnolade *Vaak, vaak, kellest kahest paar saab*, framtiden sken från himlen och livet var gott. Förväntningar inför de kommande åren pirrade i hjärtrakten som brukligt är hos unga flickor.

Systrarna hade precis hunnit gå runt hela kyrkogården, då och då viskade de sinsemellan eller stannade till för att prata med bekanta, när Aliides sidenklänning fastnade i en järnslinga i staketet kring en av gravarna och hon böjde sig ner för att lirka loss den. Då såg hon en man borta vid de tyska gravarna, såg honom stå där intill stengärdsgården, pilträden, solen och mossan på stengärdsgården, ett klart ljus, ett klart skratt. Mannen skrattade tillsammans med någon, böjde sig ner för att skosnöret gått upp och fortsatte prata, vände upp ansiktet mot sin vän samtidigt som han knöt skon, rätade på sig lika smidigt som han böjt sig. Aliide glömde sin klänning och steg upp utan att ta loss den. Ljudet av silke som revs fick henne att vakna till, hon lösgjorde tyget och skakade rostflagorna från sina händer. Tack och lov var revan liten. Kanske skulle ingen märka den. Kanske skulle mannen inte märka. Aliide strök sig över håret, händerna saknade känsel. *Se*. Hon bet sig i läpparna för att de skulle bli rödare. Flickorna kunde helt naturligt vända tillbaka, gå förbi stengärdsgården. *Se hitåt*.

Se på mig. Mannen avslutade samtalet och vände sig emot dem, och just i samma ögonblick vände sig Ingel om för att se var Aliide blivit av, och i detsamma träffade solen systemens hårkrona och – *nej, nej! se på mig* – Ingel sträckte på halsen så som hon ofta brukade och när hon gjorde det påminde hon om en svan, hon lyfte hakan och de såg var-

Bilaga 6 c - Utdrag ur romanen *Utrensning*

1936-1939, västra Estland

andra, mannen och Ingel. Aliide visste omedelbart att mannen aldrig någonsin skulle se henne, när hon såg hur han slutade tala, hur hans hand som tagit cigarettetuiet ur fickan stannade mitt i rörelsen, hur han mitt i ett ord blev stirrande på Ingel och hur etuiets lock glänste som en kniv i hans hand. Ingel närmade sig Aliide, hennes blick var fastetsad i mannen, huden kring nyckelbenen strålade, ur halsgropen steg liksom en lockelse. Utan en blick på sin syster tog hon hennes hand och började föra henne mot stengårdsgården, där mannen stod orörlig, och nu hann även hans vän märka att han inte lyssnade, att handen som höll cigarettetuiet hade stannat i jämnhöjd med det första revbenet, och nu såg mannens vän Ingel, som drog Aliide i handen efter sig, trots att Aliide försökte spjärna emot vid varje steg, söka stöd bland gravstenarna eller en rot att hålla sig fast vid. Gång efter annan grävde skornas klackar ner sig i mulden, men jorden gav vika, rötterna gav vika, granarna gav efter, gräset gled undan, stenarna rullade framför Aliides fötter och en sommarfluga flög rakt in i hennes mun och hon kunde inte hosta ut den, för Ingel ville inte stanna, hon måste gå, och Ingel drog och drog och stigen var tom och ledde raka vägen till stengårdsgården, och Aliide såg mannens blick som var tom och lösgjord från tid och rum, och hon kände Ingels upphetsade steg och fasta grepp om sina fingrar. Systemens puls bultade mot hennes hand, samtidigt som alla gamla och bekanta uttryck rann av hennes ansikte, och systemen lämnade dem bakom sig, de slog i ansiktet på Aliide som kom efter, de fastnade som våta, salta trasor på hennes kinder, en del flög förbi som spöken, som en redan förfluten tid, och skrattgropen från i morse när de skrattat ihop gick sönder när den lämnade Ingel. När de nådde stengårdsgården hade systemen blivit främmande för Aliide, en ny Ingel, någon som inte längre skulle berätta sina hemligheter för henne, någon som inte längre skulle dricka seltzer med henne i parken, utan

Bilaga 6 d - Utdrag ur romanen *Utrensning*

1936–1939, västra Estland

tillsammans med någon annan. En ny Ingel, som tillhörde en annan, och vars tankar och skratt skulle tillhöra någon annan, den hon själv velat tillhöra. Den vars hud Aliide velat andas in, vars kroppsvärme hon velat blanda med sin egen. Den som skulle ha sett henne, Aliide, sett henne och stått förstenad på sin plats vid åsynen, just för henne skulle handen som lyfte cigarettetuiet ur fickan stannat i rörelsen. Men det var Ingel som blänket från etuiet skar bort med sin lysande kniv, skar bort ur Aliides liv.

Grannens Aino kom springande till platsen. Hon kände mannens vän och presenterade systrarna för dem. Pilträden susade. Mannen såg inte på Aliide ens när han hälsade.

Estlands tre lejon på cigarettetuiet glänste i solen och skrattade.

Bilaga 7 - Fragment av scen 5

Scenanvisningarna står i kursiv.

År 1949. Unga Aliide drar för gardinerna och försäkrar sig om att dörren är låst. Sedan flyttar hon skåpet som finns framför gömstället och knackar.

UNGA ALIIDE
Hans, det är jag. Aliide.

Hon öppnar luckan till gömstället.

UNGA ALIIDE
Hans, hör du mig?

Han kommer staplande ut ur gömstället.

UNGA ALIIDE
Hans, vad är det? Säg något! Var är Ingel och Linda?

HANS
De har förts bort.

UNGA ALIIDE
Vad? När då?

HANS
I natt. Jag måste se efter dem.

Börjar samla matsäck och ränsel i en säck.

UNGA ALIIDE
Var inte galen. Sluta!

Hon tar tag i honom för att hindra honom att gå.

HANS
Jag skall befria dem, jag samlar karlar. De har säkert fört dem till kommunhuset. Jag går dit, befriar dem, jag ska samla karlar -

UNGA ALIIDE
Hans! Nej! Lugna dig! De kommer snart tillbaka! Hans!

De kämpar våldsamt och blir till slut liggande på golvet

HANS
Varför Aliide?

Bilaga 8 - Tukinainen

Hemsida:

www.tukinainen.fi

Kontonummer: Nordea 155530-108218

Kostnadsfria hjälplinjer:

Gratis kristelefon, tel. 0800-97899,

Må-Fre 9-15, Lö-Sö klo 15-21, också helgar och dessa aftnar 15-21.

Samtalshjälp och information om frågor i anslutning till sexuellt utnyttjande och våld. Även personlig tidsbeställning samt information om grupper och veckoslutskurser.

Juristjour,

tel. 0800-97895,

Må-To 13-16.

Information om frågor i anslutning till sexualbrott (bl.a. våldtäkt, våld inom parförhållanden, sexuellt utnyttjande av barn, trakasserier, besöksförbud). Juristhjälp och stöd i anslutning till brottsanmälan, förundersökning och rättegångs- och rättshjälp. Även personlig tidsbeställning.

Våld i par- och närrelationer -projekt, fri juristjour,

tel. 0800-97895,

Fre klo 9-13.

Juridisk rådgivning för personer som är utnyttjade i sin närrelation.

Förarbete till Utrensning, Katedralskolan Åbo TEMAT FÖR LEKTIONEN	Tisdag 9.11.2010 kl.08.05-09.20 och 12.55-14.10 Människohandel/Trafficking. Arbete med manus; rolltolkning och regi.
EGEN MÅLSÄTTNING	Förbered eleverna för föreställningen
GRUPPENS MÅLSÄTTNING	Eleverna får pröva på att jobba med en scen ur manus, en uppgift kring människohandel/trafficking.

**MATERIAL: Kopior av scen 5 och fotot av Zara på OH-plast .
Studiematerial uppg. 6 och 4.**

08:05- INLEDNING/PRESENTATION		10 min
08:15	- Vem är jag?	
*	- Vad ska vi göra nu under lektionen?	
12:55-	- Vad vet ni om Utrensning?	
13:05	- Utrensning handlar kort om... (teman/ämnen)	
	- Vi ska få jobba lite med en scen	
	- Sen ska vi gå in på ett tema som Utrensning behandlar	
08:15- INNEHÅLL/HUVUDDDEL I		40 min
08:55	Föruppgift 6 – Arbete med scen 5, ur föreställningen	
*	- Dela ut scen 5, dela ut roller, läs scenen högt.	5 min
13:05-	- Dela in i grupper på 3.	
13:45	- Diskussion: <u>Vad</u> händer? (handlingen) <u>Vem</u> är karaktärerna/personerna? <u>Var</u> händer det här? (plats/scenografi)	5 min
	- Skriv tillsammans hur scenen fortsätter, med två repliker.	5 min
	- Iscensättning. Hur vill ni göra det här på scen? (regi + rolltolkningar) Öva i grupperna.	5 min
	- Visning 10-15 min	15 min
08:55- INNEHÅLL/HUVUDDDEL II		20 min
09:15	Föruppgift 4 – Förändra ett traffickingoffers öde	
*	- På bilden ser ni Zara en prostituerad	
13:45-	- Hur tror ni att det gick till när hon råkade ut för trafficking?	
14:05	- Vad kunde hon ha gjort för att förhindra detta?	
	- Dela in i 3 grupper.	
	- Gör statyer/stillbilder/fotografier över:	
	- 1. Hur hon växte upp, 2. Hur hon blev prostituerad, 3. Hur hon tar sig därifrån/blir fri från prostitution.	
	- Be de olika delarna av statyerna säga en replik eller så får åskådarna gissa vad statyn uttrycker.	

09:15- AVSLUTNING

5 min

09:20 - Avrunda/Sammanfatta

* - Önska en trevlig föreställning

14:05-

14:10